

C. van der Leest **Bezitten en weggeven. Bijbelse gedachten over geldbesteding**

Uitgeverij De Vuurbaak, Groningen 1984

Woord vooraf

In deze brochure wil ik u een en ander aanreiken, wat de Bijbel zegt over geldbesteding. Daarvoor zal ik op een vrij systematische wijze stilstaan bij verschillende bijbelgedeelten. Het zal blijken, dat deze bezinning zich voortdurend beweegt tussen de twee polen 'bezitten' en 'weggeven'. Want ieder die aan de hand van de Bijbel nadenkt over geld en goed, stuit op de dubbele vraag: Wat kan ik op materieel gebied allemaal voor mezelf houden en in hoeverre moet ik afstand doen van wat ik in handen krijg? Deze dubbele vraag kunnen we nog anders formuleren: Wat is een verantwoorde levensstandaard en wat een verantwoord niveau van giften? De beantwoording hiervan plaats ik tegen de achtergrond van wat er op dit moment op materieel gebied gaande is in de wereld. Korter gezegd: het is me vooral te doen om de sociale betekenis van onze geldbesteding.

Natuurlijk is een andere benadering mogelijk. De meeste aandacht kan bijv. gegeven worden aan de betekenis van ons materiële gedrag voor het eigen kerkelijk leven. Van deze benadering zie ik af. We kunnen het immers allemaal zelf constateren, dat de kerk in de christelijke geldbesteding over het algemeen een voldoende plaats inneemt. Daarentegen wordt vaak moeilijker gedaan, als even verder gekeken wordt dan onze dagelijkse contacten reiken. En dan te bedenken dat uitgerekend op dat terrein de materiële problemen immens groot zijn. Hiermee kan ieder van ons bekend zijn, omdat die moeiten tegenwoordig via krant, radio en tv voortdurend op ons afkomen. Daarom lijkt het me goed ons onderwerp vooral te bezien in het licht van deze wereldwijde problemen. Ik hoop dat dit een stimulans zal vormen om daadwerkelijk gehoor te geven aan de bijbelse boodschap over geld en goed.

Tegenover die boodschap kunnen we ons trouwens onmogelijk vrijblijvend opstellen, want hierin hebben we te doen met de normen die God ons stelt. De toepassing van deze normen in klein en groot verband valt haast helemaal buiten het bestek van deze brochure. Daarvoor zijn economisch geschoolden nodig. Ik beperk me tot bijbelse grondlijnen, na eerst een beperkte analyse gegeven te hebben van de huidige materiële situatie.

Inhoud

Blz.

Woord vooraf

1	Waarom bezinning nodig is	
1.1	Om ons vaak kritiekloos deelnemen aan de welvaart	2
1.2	Om de stuitende tegenstellingen in de wereld	3
1.3	Om de bedreigingen op wereldniveau	3
1.4	Om het feit dat we materieel gezien rijk zijn	4
2	Enkele vooropmerkingen bij de bijbelse boodschap over bezitten en weggeven	
2.1	Het belang van het onderwerp voor ons christen-zijn	5
2.2	De reikwijdte van de bijbelse uitspraken	5
2.3	Het bijbelse uitgangspunt	6
3	Het Oude Testament over bezitten en weggeven	
3.1	De verplichtingen van de Israëlitische gelovige tegenover de kerk	6
3.2	De sociale grondregels van het Oude Testament	7
3.3	De sociale grondregels in Mozes' wetgeving	7
3.4	Geld en goed in het boek Spreuken	8
3.5	Het Oude Testament over rijk-zijn en genieten	10
3.6	De achtergrond van Israël's sociale wetgeving	10
4	Het Nieuwe Testament over bezitten en weggeven	
4.1	De achtergrond van de nieuwtestamentische sociale geboden	11
4.2	De verplichtingen van de christen tegenover de kerk	11
4.3	De sociale grondregels van het Nieuwe Testament	11
4.4	De sociale grondregels in Christus' onderwijs, met name Mat.19:21a	12
4.5	De eerste christelijke gemeente in Jeruzalem	17
4.6	De manier waarop we moeten weggeven	19
5	Enkele praktische overwegingen	
5.1	Hoe we bezitten	20
5.2	Wat we weggeven	23
5.3	Waarom we weggeven	25
6	Slot	26
7	Nawoord voor diakenen	26
	Geraadpleegde literatuur	27

1 Waaron bezinning nodig is

1.1 Om ons vaak kritiekloos deelnemen aan de welvaart

Nadenken over christelijke geldbesteding en dan vooral over de sociale betekenis daarvan is in de eerste plaats nuttig met het oog op onszelf. Er is namelijk alle reden kritisch aan te kijken tegen onze positie in het tegenwoordige sociale gebeuren: Ook wij, christenen, zijn nagenoeg zonder reserve meegegaan met de welvaarts-groei, met alle negatieve kanten van dien. Er kan op verschillende feiten gewezen worden, die we nog al eens onvoldoende onder ogen (willen) zien:

a Zo is in de loop van de jaren vrij weinig nagedacht over de vraag, wat nu eigenlijk een verantwoordelijke geldbesteding is voor een christen hier in het Westen. Net als alle Nederlanders hebben we eenvoudigweg die uitgaven voor onszelf gedaan, die financieel mogelijk waren. Of we misschien niet teveel ten behoeve van onszelf besteedden, is in de publieke bezinning maar heel schaars aan de orde geweest. Hoogstens heeft soms van overtuigde christenen gegolden dat ze bepaalde luxe-uitgaven een jaar of wat later deden dan de gemiddelde Nederlander. Maar voor de rest is er nog altijd geen sprake van een eigen christelijk bestedingspatroon.

b Net als de rest van de Nederlanders hebben ook wij de kwalijke gevolgen van de welvaart op de koop toe genomen. Naar we allemaal weten, is het door onze manier van leven en werken, dat er jaarlijks duizenden verkeersdoden vallen, dat er honderdduizenden WAO-ers rondlopen en dat het milieu al verder wordt aangetast. Toch is dit alles eveneens door christenen aanvaard als iets dat nu eenmaal met onze welvaart gegeven is en waarover we ons dus maar niet al te druk moeten maken. Uiteindelijk leggen we ons er dan bij neer, dat onze samenleving als een soort Moloch functioneert.

Natuurlijk weet ik best, dat er geen simpele oplossingen te geven zijn. Maar het ingewikkelde van de problemen mag geen motief vormen om alles dan maar te laten zoals het is. Toch liggen we er nauwelijks wakker van, dat er elke dag weer slachtoffers vallen.

c Het is een feit, dat er door christenen en wellicht in het bijzonder door de gereformeerden onder hen veel giften worden gedaan. Toch waag ik de stelling, dat het niveau van giften bij velen vrij beperkt is in vergelijking met wat je van westerse welvaartschristenen zou mogen verwachten. Niettemin zijn we blijken allerlei uitlatingen vaak niet ontevreden over de miljoenen die we met ons allen weten op te brengen. Wie voor een hoger niveau van giften pleit, kan daarom zomaar op geprikkelde reacties stuiten, al weet hij z'n pleidooi nog zo goed met bijbelse argumenten te ondersteunen.

d Er valt op nog meer te wijzen, waaruit blijkt dat we vrij kritiekloos geprofiteerd hebben en nog profiteren van de welvaart: Ook door christenen wordt bijv. gebruik gemaakt van consumptief krediet en worden tweede hypotheekleningen genomen. Dit kan alleen al hieruit afgeleid worden, dat in het Nederlands Dagblad (waarvan de meeste abonnees horen bij de geref. vrijg. kerken) regelmatig advertenties verschijnen, waarin op dit vlak aanbiedingen worden gedaan. Kennelijk lonen dergelijke advertenties, want anders werden ze niet geplaatst. Dus evengoed van gereformeerde en andere christelijke mensen geldt dat ze gevallen gaten moeten vullen en dat ze soms alvast uitgaven willen doen zonder dat ze zèlf het geld daarvoor hebben. Ik weet, dat hiervoor verzachtende omstandigheden zijn aan te voeren: Het werd je tot nu toe wel erg gemakkelijk gemaakt om dergelijke leningen aan te gaan. Bovendien lijkt haast iedereen hieraan mee te doen. Verder kan het soms beslist nodig zijn een bepaalde uitgave te doen: van een moeder met tien kinderen mag je niet vragen, dat ze maanden wacht, tot het geld voor de nieuwe wasmachine er is. Toch zal ik niet ver mis zitten, als ik stel dat het werken met consumptief krediet of met een tweede hypotheek ten behoeve van het gezin vaak voortkomt uit pure hebzucht: men wil iets per se op dit moment in handen hebben, zonder op de nodige middelen te willen en te kunnen wachten. Op zich is dit al een kwalijke instelling. Daar komt nog wat bij: Als je maandelijks met de aflossing zit van een consumptieve lening, leg je je bestedingen in feite voor een lange termijn vast en ontnem je jezelf heel wat bewegingsruimte in je uitgaven. Het wordt dan bijv. heel moeilijk, zo niet onmogelijk, een plotseling-noodzakelijke gift te doen.

e Een volgend feit dat de noodzaak onderstreept om stil te staan bij de bijbelse gegevens over geld en goed: Christenen wijken eveneens hierin niet van de doorsnee-Nederlander af, dat ze nog al eens moeilijk doen over de teruggang van de economie. Als je op goede gronden iets nieuws wilt opzetten waar giften voor nodig zijn, kun je zomaar te horen krijgen (zelfs als dat nieuwe dienstbaar bedoelt te zijn aan het abc van het christen-zijn): "Pas op, voorzichtig zijn. Het is niet de tijd voor nieuwe acties." In dit verband denk ik ook aan wat de voorzitter van 'De Verre Naasten' (de hulpverleningsinstantie die nauw samenwerkt met de geref.-vrijg. zending) eens in 1983 in een interview vertelde. Naar hij zei, heeft het bestuur van z'n vereniging wel allerlei extra hulpverleningsplannen achter de hand (dus bepaald geen luxe-projecten), maar durft (kan) hij daarmee niet aan (te) komen, omdat hiervoor onvoldoende aan giften binnenkomt. Een juiste waarneming: niet voor niets moet 'De Verre Naasten' zo nu en dan adverteren om de tekorten gedekt te krijgen. Soortgelijke opmerkingen kunnen gemaakt worden over instanties als 'Redt een Kind', 'Woord en Daad', e.d. Ook die kunnen niet wat ze willen en moeten soms hun uiterste best doen om het geplande gerealiseerd te krijgen.

Maar vergissen we ons niet: Hier hebben we niet met een financiële kwestie te doen. Onze instelling is in het geding. Want we hebben, om een voorbeeld te noemen, wel maandelijks geld beschikbaar voor de nieuwe aansluiting op het kabel-tv-net. Een bepaalde uitgave voor de eigen consumptie is blijkbaar gemakkelijker dan eenzelfde bedrag afstaan aan een 'verre naaste'.

In deze gang van zaken ligt naar mijn idee een aanwijzing, dat we ons afsluiten voor een principiële bezinning op het eigen bestedingspatroon. Begrijpelijk, want we kunnen dan op pijnlijke feiten stuiten. Ondertussen is het wel noodzakelijk, dat hier de ban gebroken wordt. In de Bijbel staan te veel passages over materiële zaken dan dat we die kunnen, laat staan mogen negeren.

1.2 Om de stuitende tegenstellingen in de wereld

Dat het nodig is te komen tot een geldbesteding, die tegenover God en mensen verantwoord is, gaat nog meer tot ons spreken als we rondkijken in deze wereld. Dan komt het op ons af, wat een ontstellend contrast er bestaat tussen de doorsnee-bewoner van de Derde Wereld en de gemiddelde bewoner van het Westen. Laat ik iets noemen:

a In de Derde Wereld leven naar een schatting van de Wereldbank op het moment 800 miljoen zeer armen, die te kampen hebben met ondervoeding, gebrek aan hygiëne, gebrek aan sanitaire en drinkwatervoorzieningen, erbarmelijke huisvesting, enz. De gevolgen hiervan zijn rampzalig: Eén op de vier kinderen hier sterft vóór het vijf jaar is: 20 à 25 miljoen kinderen per jaar. Talloze anderen hebben door hun levenssituatie een blijvende oogafwijking, hersenbeschadiging of een andere handicap opgelopen.

b Hiertegenover is in het Westen sprake van overdaad. In 1980 bijv. consumeerde één Zwitser evenveel als veertig Somaliërs. En geen wonder: terwijl wij als westerlingen één kwart van de wereldbevolking vormen, hebben we 80% van het wereldinkomen in handen en 90% van de industrie. Een eigen auto, een geluidsinstallatie, allerlei elektrische apparaten, een vakantie ver weg: al die zaken zijn voor ons vanzelfsprekend geworden. Ook schrikken we er vaak niet voor terug om bijv. een pak af te danken omdat de revers smaller of breder zijn dan de mode is, of om in één jaar samen zo'n 80 miljoen broden weg te gooien omdat wij ze niet meer lusten (zoals voor 1978 in Nederland berekend is).

c Nu kan tegengeworpen worden: "Die schrijnende tegenstellingen mogen een feit zijn, maar wat kunnen wij daaraan doen? We staan machteloos om er iets aan te veranderen. Bovendien, het is niet onze schuld dat de zaken er zo voorstaan. Dus hoeven we ons er niet al te druk over te maken." Uiteraard is het waar, dat we als eenling amper of geen bijdrage kunnen leveren aan een fundamentele wijziging in de materiële verhoudingen op aarde. Zelfs op het niveau van regeringen stuit men er telkens op, dat het bestaande zich maar moeilijk laat wijzigen. Ook zal waar zijn, dat u en ik niet persoonlijk schuldig zijn aan de toestand in de Derde Wereld.

Dit alles geeft ons nog niet het recht aan de wanhopige situatie daar voorbij te leven. Alleen al niet om het gebod de naaste lief te hebben. Bovendien, persoonlijke schuld mag hier ontbreken, er is wel terdege sprake van een zekere collectieve schuld. Wij in het Westen profiteren namelijk maar al te vaak van de ellende in de Derde Wereld. Zo staat vast, dat medicijnen die hier als te gevaarlijk afgekeurd zijn, rustig in de arme landen gedumpt worden. Verder worden bijv. vanuit Amsterdam seks-reizen georganiseerd naar jongens- en meisjesbordelen in Thailand en op Sri Lanka. Als een minder stuitend voorbeeld kan erop gewezen worden, dat bepaalde artikelen bij ons (bijv. koffie, textiel, bepaald speelgoed) soms alleen een redelijke prijs hebben, doordat de mensen in de Derde Wereld, aan het begin van de produktielijn, onderbetaald worden.

Het zou onjuist zijn nu te gaan stellen, dat wij in het Westen rijk zijn ten koste van de armen in de Derde Wereld. Zo simpel ligt het niet. Maar in bepaalde opzichten is het zeker waar, dat het Westen, al of niet gewild, misbruik maakt van de armen, en hun ellende in stand houdt of zelfs verergert.

Waarom ik op bovengenoemde zaken wijs? Niet om u de moeiten van de hele wereld op de schouders te leggen, want dan zou u zich beslist vertillen. Het bovenvermelde dient alleen om aan te geven, dat we er niet onderuit kunnen in beweging te komen: Gelet op wat er allemaal gaande is op materieel gebied móeten we wel hart hebben voor de armen elders; ook is het onvermijdelijk, dat we ons bezinnen op onze levensstandaard en ons niveau van giften. Te lang hebben wij als christenen dit soort zaken gezien als een links stokpaardje. Geleerd door het Woord van God moeten bij uitstek christenen hierin geïnteresseerd zijn en bereidheid kennen om zich metterdaad in te zetten.

1.3 Om de bedreigingen op wereldniveau

Dat wij in het Westen er niet mee door kunnen gaan op dezelfde grote voet te leven, kan op nog een andere manier aangetoond worden: Door onze manier van omgaan met de aarde dreigt onze planeet al meer onbewoonbaar te worden. Te wijzen valt op het volgende:

a Per dag verdwijnt er door menselijk toedoen duizenden hectare tropisch regenwoud, met als gevolg erosie en overstromingen in die kaal achtergebleven gebieden. Ook gaat daardoor een reservoir verloren aan allerlei kostbare produkten, medicinale stoffen en genetisch materiaal voor de landbouw.

b Door de mens zijn er altijd al plante- en diersoorten uitgestorven. Maar het vernietigingsproces is de laatste tijd zo versneld, dat aan het eind van de jaren tachtig waarschijnlijk niet minder dan één soort per uur voorgoed verdwijnt.

c Door lucht-, water- en grondvervuiling verwordt onze planeet al meer tot één grote smerige en gevaarlijke vuilnisbelt. Ieder kent de verhalen over dode meren, afstervende bossen, vergiftigde woonwijken, besmeurde oceanen.

d Verschillende belangrijke grondstoffen dreigen binnen 20 jaar op te raken: fataal voor de fabricage van talloze produkten.

Een trieste lijst, die eindeloos lang gemaakt kan worden. En dat alles is het gevolg van menselijk falen, wat we kunnen onderscheiden in:

- deels onschuldig falen, want telkens blijkt hoe beperkt de mens de reikwijdte van z'n handelen kan overzien;
- maar vooral schuldig falen, want hoe vaak laat de mens zich niet leiden door z'n gemakzucht, domheid en hebzucht.

Dit alles móet ons wat doen. Per slot van rekening zijn we er mee bezig onze eigen aarde te verknoeien en onze kinderen en kleinkinderen met onoplosbare problemen op te zadelen. Voor christenen komt daar nog wat bij: Zij erkennen dat het geschapene a.h.w. een pracht boek is, waarin de verschillende schepselen de letters zijn en dat ons van Gods glorie vertelt (verg. artikel 2 van de Nederlandse Ge-loofsbelijdenis). In het besef daarvan raakt het ons, als we geïnformeerd worden over het uitsterven van soorten, vernietiging van wouden, aantasting van oceanen. Daarmee komt de mens uiteindelijk de glorie van God te na. Mijns inziens leeft dit onder christenen nog te weinig.

Weer moet ik toegeven, dat we individueel weinig af of toe kunnen doen aan deze wereldwijde bedreigingen. Toch moeten ze een extra aansporing voor ons vormen om in elk geval op onze bescheiden plek verantwoord om te gaan met geld en goed.

1.4 Om het feit dat we materieel gezien rijk zijn

Ik wil op nog een vierde zaak wijzen als argument waarom het hoognodig is, dat we op materieel gebied tot zelfbezinning komen. Van de meesten van ons geldt namelijk, dat ze wat geld en goed betreft rijk zijn. Bijbels gezien is dat een veelzeggende stelling. Maar voor ik dit ga uitwerken, moet eerst die stelling zelf nader onder ogen gezien worden. Want ik heb zo het idee, dat we het maar moeilijk willen aanvaarden, dat de meesten van ons als rijk getypeerd moeten worden. We hebben immers nog al eens onvrede met onze materiële positie. Hoe komt het, dat ons rijk-zijn vaak zo weinig voor ons leeft? Er valt op drie mechanismen te wijzen:

a Mensen hebben gauw de gewoonte hun levensstandaard te vergelijken met die van hen die het verder gebracht hebben. En inderdaad, als je je eigen financiële situatie legt naast wat iemand aan de zgn. 'goud- kust' van je woonplaats zich kan veroorloven, dan kun je jezelf onmogelijk als rijk aanduiden. Zelfs niet, als na verloop van tijd je inkomen verdubbeld is, want dan heeft de, naar jouw idee echte, rijke ongetwijfeld ook z'n armslag weten te vergroten. Daarop gelet lijkt de gemiddelde christen ver van rijkdom af te staan.

Deze manier van vergelijken deugt dan ook niet. Als we tot een juiste waardering van onze materiële omstandigheden willen komen, moeten we uitgaan van het bestaansminimum, dus of er sprake is van genoeg levensonderhoud, voldoende kleding en degelijk onderdak. Met dit als uitgangspunt valt er globaal te onderscheiden tussen drie categorieën mensen:

- Zij die nog onder dit bestaansminimum leven en dus nauwelijks of niet aan het eerst-nodige toekomen. Dat zijn de armen. Van hen waren er velen in het Israël van de bijbelse tijd (denk aan de bedelaars die we in het N.T. tegenkomen) en van hen zijn er tientallen miljoenen in de Derde Wereld.

- Zij die op het niveau van het bestaansminimum leven of zelfs over iets meer dan het eerst-nodige kunnen beschikken. De apostel Paulus heeft deze levensstandaard op het oog, als hij in 1 Tim.6:8 stelt dat het ons genoeg moet zijn ons te kunnen voeden en kleden. Deze situatie zal in de goede tijden typerend geweest zijn voor de doorsnee-Israëliet (verg. 1 Kon.4:25).

- Zij die ver boven het bestaansminimum leven en zich allerlei extra's kunnen veroorloven. Bijbels gezien zijn zulke mensen allemaal rijken. Maar dan is het onvermijdelijk te stellen, dat die typering op de meesten van ons van toepassing is, want wij bezitten en kunnen erg veel dat uitgaat boven het eerst-nodige.

Als we op deze manier vergelijken, zullen we het wel nalaten onze situatie maar niks te vinden vanwege de nog royalere omstandigheden van anderen.

b Er is een tweede mechanisme, waardoor we maar moeilijk leren beseffen dat we rijk zijn: Met dat ons inkomen groeit, passen we onze uitgaven aan. Daardoor merken we het nauwelijks, dat we in de loop van de tijd al meer ruimte hebben gekregen. Wie tevoren krap zat, komt na een inkomensvermeerdering toch gauw weer krap te zitten. Tegenwoordig is hier een nieuw probleem bij gekomen: de hypotheek, die (begrijpelijk) vaak is aangegaan uitgaande van een groeiend inkomen, maar die een drukkende last gaat vormen nu het inkomen onvoldoende groeit of zelfs afneemt. Geen wonder dat velen er moeite mee hebben de touwtjes aan elkaar te knopen. Toch moeten we de zaken in de juiste verhoudingen zien: Er mogen moeiten zijn en die kunnen ons soms danig in het nauw brengen, maar ondertussen zijn dat moeiten op een hoog materieel niveau: het bestaansminimum blijft onaangetaast, terwijl haast altijd nog allerlei extra's boven het eerst-nodige mogelijk zijn, van het bezit van allerlei apparaten tot een (bescheiden) vakantie toe.

c Er valt op nog iets te attenderen, waardoor het onvoldoende voor ons leeft hoe goed we het hebben. Ik bedoel dit, dat we iets vaak alleen begerenswaard vinden zo lang het buiten ons bereik ligt. Vroeger was het voor ons als gewone Nederlander het toppunt van welvaart, als iemand naar de Riviera met vakantie kon. Maar nu ook wij daar op de boulevards kunnen flaneren, is de fleur er grotendeels af, te meer daar we er half Nederland tegenkomen. Op dit moment is dan ook weer iets anders begerenswaard geworden, bijv. op safari gaan in Afrika.

Kortom, voor mensen geldt vaak: het geluk is daar waar je niet bent. Het probleem is daardoor wel, dat we veel te weinig doorhebben, hoe welvarend we op dit moment al zijn.

Ik heb op de bovengenoemde mechanismen gewezen om te verduidelijken wat de oorzaken ervan zijn dat we nogal eens negatief aankijken tegen onze tegenwoordige materiële situatie. Ook is hopelijk duidelijk geworden, dat we, met enkele uitzonderingen, alle redenen hebben ons rijk te weten. Daarvan is al gezegd, dat dit bijbels gezien een veelzeggende constatering is. Want telkens komt in de Bijbel naar voren: rijk-zijn is een levensgrote bedreiging van ons christen-zijn. Het O.T. en het N.T. staan er vol mee, dat rijken Gods wet met de voeten treden ten koste van hun berooide volksgenoten (verg. 3.4.1). De apostel Paulus wijst erop, dat zij die zich willen verrijken in de strik vallen van allerlei dwaze en kwalijke begeerten, die een mens in het verderf storten. Zelfs zegt hij, dat sommigen door de geldzucht van het geloof zijn afgedwaald (1 Tim.6:9-10).

Rijken komen er blijkbaar gauw toe dienaar van de mammon te worden (verg. Mat.6:24; 19:23-24). Als we dit laatste in de Bijbel lezen, wat doen we dan? Naar ik vermoed zullen velen van ons een dergelijke waarschuwendende uitspraak van toepassing verklaren op rijken met een luxe jacht e.d. Een veilige methode, want zo blijven we zelf mooi buiten schot. Ten onrechte. De waarschuwingen die God via de Bijbel tot rijken richt, zijn ook regelrecht voor u en mij van betekenis. Want (is bij a gesteld) gemeten aan de levensstandaard in de bijbelse tijd moeten wij als gemiddelde Nederlander evengoed als rijk gelden. Maar daarmee verkeren we in een heel gevaarlijke situatie. Terecht zegt een Nederlands spreekwoord: 'Het zijn sterke benen die de weelde kunnen dragen.' En in landen van het Oostblok kun je als westerling te horen krijgen: "Jullie bidden voor ons. Dat is goed, want ons regiem maakt het ons vaak bijzonder moeilijk. Maar het is net zo nodig en waarschijnlijk zelfs nodiger dat voor jullie gebeden wordt, want uiteindelijk is jullie materiële overvloed gevaarlijker dan ons regiem." En inderdaad, onze rijkdom kan ons zomaar belemmeren in het metterdaad liefhebben van God en van onze medemensen. Gezien het bovenstaande moet ik het scherper zeggen: We zijn de mammon vaak meer in het gevlug gekomen dan we zelf willen toegeven. Het is daarom hoognodig, dat we bij onszelf te rade gaan: "In hoeverre moeten we op materieel gebied anders denken en anders leven?" Ook kunnen we er elkáár gevoelig voor maken, dat we door onze overvloed grote risico's lopen en dat de onthutsende uitspraken tot en over de rijken rechtstreeks voor velen van ons gelden. Hopelijk wordt door dit alles een innerlijk en uiterlijk veranderingsproces op gang gebracht, uiteraard gestuurd door de bijbelse normen.

2 Enkele vooropmerkingen bij de bijbelse boodschap over bezitten en weggeven

2.1 Het belang van dit onderwerp voor ons christen-zijn

Als we met zo'n praktisch onderwerp als dit bezig zijn, kan de gedachte opkomen: "Is al deze aandacht voor zoiets concreets niet een beetje te veel van het goede? In het leven van een christen draait het toch om deze kostbare werkelijkheid, dat we door het gevloede bloed van Christus onverdiend vrijuit gaan bij God?" Inderdaad is dit feit de kern van ons christen-zijn. Maar daarmee zijn de details van ons christelijk gedrag niet plotseling onbelangrijk geworden. Want dan zou er sprake zijn van een dood geloof, terwijl Jakobus alleen wil weten van een geloof dat zich in daden uit (Jak.2:14,17,22).

Het is dus van belang hoe we ons daadwerkelijk opstellen. Ook op materieel gebied, want Christus' woorden laten niets te raden over: "Wie trouw is in het kleinste, is het ook in het grote; en wie onrechtvaardig is in het kleinste, is het ook in het grote. Als u al niet trouw bent met betrekking tot de onrechtvaardige mammon, wie zal u dan het ware goed toevertrouwen?" (Luk.16:10-11 in een eigen weergave). Met deze laatste uitspraak verwijst Christus naar het leven dat op ons sterven volgt. Hij geeft zo duidelijk aan: de manier waarop we omgaan met ons geld en goed, bepaalt mee of we deel krijgen aan het eeuwige leven (zie ook Luk.16:9).

Blijkens Christus' uitspraken kunnen we dit gegeven ook zo formuleren: We moeten schatten in de hemel verzamelen (Mat.6:20; verg. 19:21 slot; Luk.12:33); ofwel: we moeten rijk zijn bij God (Luk. 12:21). Een soortgelijke uitspraak treffen we bij Paulus aan, namelijk dat we ons een goede belegging voor de toekomst moeten verzekeren (1 Tim.6:19). De betekenis hiervan is telkens hetzelfde: Als je op materieel gebied trouw bent aan Gods geboden, verminderen hier op aarde je financiële tegoeden. Maar tegelijk neemt dan je tegoed in de hemel toe. En anders dan in het geval van aardse schatten, kan dat hemelse kapitaal door niets en niemand aangetast worden. Wat met die schatten in de hemel bedoeld wordt? Blijkens het verband van de genoemde teksten: dat je toegang hebt tot Gods koninkrijk, dat je deel krijgt aan het eeuwige leven. Die beloning stelt God (louter en alleen bij wijze van gunst, zie Luk. 17:7-10) in het vooruitzicht, als we ten aanzien van bezitten en weggeven onze taak verstaan, al is het met vallen en opstaan.

Al deze gegevens bewijzen voldoende, dat het beslist niet te veel gevraagd is ons uitgebreid met geldbesteding bezig te houden. We bevinden ons hier op een van de kerngebieden waar we ons christen-zijn tastbare vorm moeten geven.

2.2 De reikwijdte van de bijbelse uitspraken

Zoals alle ethische uitspraken in de Bijbel, zijn ook die over geld en goed uiterst verstrekkend. Daarin worden niet slechts bepaalde uiterlijke handelingen van ons gevraagd, hoe moeilijk die op zichzelf al zijn. Er wordt beslag op ons innerlijk gelegd: Ook op materieel gebied moeten niet minder dan onze gevoelens en gedachten op God en de naaste gericht zijn. Door onze omgang met geld en goed moeten we dus tonen, dat we hãrt hebben voor God en de ander. Tegelijk moeten we constateren, dat de bijbelse boodschap over onze geldbesteding in andere opzichten weer beperkt van strekking is. Er zijn twee beperkingen te noemen:

a Allereerst is het een feit, dat in de Bijbel geen gedetailleerde voorschriften staan, aan de hand waarvan wij kunnen bepalen welke levensstandaard of welk niveau van giften verantwoord is. De gróndprincipes zijn duidelijk genoeg, zoals we straks nog zullen zien; ons wordt op materieel gebied dus terdege houvast in handen gegeven. Maar de concrete uitwerking van die principes in het leven van alledag wordt aan ons overgelaten. Dat kunnen we jammer vinden, omdat we zo in het onzekere blijven wat de beste opstelling is. Beter is het ons over God te verbazen: dat Hij zoveel vertrouwen stelt in zijn kinderen. Dit doet Hij niet zomaar. Hij heeft ons immers zijn Geest gegeven; door Hem geleid kunnen we ons ook als mondige kinderen gedragen, als we tenminste de bijbelse gróndprincipes aanhouden.

Deze situatie heeft duidelijk z'n voordelen. Nu gedetailleerde voorschriften ontbreken, kunnen we inzake onze geldbesteding rekening houden met ieders persoonlijke (on)mogelijkheden. Het kan moeite geven dat christenen (wellicht vergaand) van elkaar verschillen in hun persoonlijke materiële beleid, terwijl we dezelfde bijbelse richtlijnen even serieus toepassen. Dat zullen we van elkaar moeten aanvaarden. Voorwaarde is daarbij wel, dat we open blijven staan voor andermans oogmerken waarom hij materieel zus of zo kiest.

b De bijbelse uitspraken inzake geld en goed zijn in nog een ander opzicht beperkt. Ze zijn namelijk niet grootschalig van karakter, zodat je ze direct kunt toepassen op de (inter)nationale economie. We moeten ze veeleer kleinschalig noemen, d.w.z., in de bijbelse uitspraken wordt aangegeven hoe we ons als individuen en als kerkgemeenschap materieel hebben te gedragen. Dat moet ons nuchter maken. Wel moeten we beseffen in wat voor wereld we leven; ook moet die wereldsituatie ons ertoe aansporen met betrekking tot geld en goed verantwoord te gaan leven (vandaar dat uitgebreide hoofdstuk 1). Maar we moeten niet menen, dat wij met onze individuele geldbesteding geweldige fundamentele veranderingen op wereldniveau kunnen aanbrengen. Ook hier geldt het woord van Pred.7:13: "Wie kan recht maken wat God gebogen heeft?" Als afzonderlijke mensen staan wij met onze beperkte mogelijkheden nu eenmaal vaak weerloos tegenover wat om ons heen gaande is. Deze machteloosheid neemt niet weg, dat we op onze bescheiden plaats trouw moeten zijn. En wie weet heeft dit kleine toch nog onverwacht grote gevolgen.

2.3 Het bijbelse uitgangspunt

Willen we ons op de juiste manier bezinnen op onze omgang met geld en goed, dan moeten we vóór alles beseffen dat God de uiteindelijke Eigenaar van alles is. Ook van wat we zelf al zwoegend bij elkaar hebben gegaard, is Hij de Heer (zie bijv. Lev.25:23; 1 Kron.29: 10-16; Ps.24:1). Dat betekent meteen, dat ons eigendomsrecht beperkt van karakter is, dat we slechts tot op zekere hoogte onszelf eigenaar van iets kunnen noemen. Naar God toe zijn we slechts rentmeesters: als we bezig zijn met wat wij gewoonlijk ons geld en goed noemen, beheren we in feite Gods geld en goed. Dat verklaart Davids reactie, toen er zo veel was opgebracht voor het tempelbouwfonds. Uit tevredenheid over zichzelf en z'n volk ging hij toen niet spontaan applaudisseren, zoals wij op bijeenkomsten helaas nogal eens doen. Nee, in z'n vreugde over de opbrengst dankte David God: "Van U komt dit alles en wij schenken U slechts wat we uit uw hand ontvangen hebben" (1 Kron.19:14). Maar nu dit zo is, zijn we Góð verantwoordig schuldig. Alleen al in dit opzicht onderscheiden we ons principieel van het socialisme (dat de gemeenschap als belangrijkste eigenares beschouwt) èn van het liberalisme (dat de afzonderlijke persoon de hoogste eigendomsrechten toekent).

Uiteraard heeft dit bijbelse uitgangspunt concrete gevolgen. Ervan uitgaande dat ons omgaan met ons eigen bezit uiteindelijk een beheren is van Gods bezit, kunnen we ons er niet nonchalant tegenover opstellen. Deze stand van zaken vereist van ons, juist omgekeerd, dat we heel zorgvuldig omgaan met het materiële. Maar dat kunnen we alleen, als we luisteren naar de instructies van de goddelijke Eigenaar, dus als we recht doen aan de bijbelse boodschap over geldbesteding.

De noodzaak ook op dit punt een open oor te hebben voor de Bijbel, wordt nog duidelijker als we het volgende in rekening brengen: De God die Heer is van ons bezit, is maar niet een onbekende verre God. In Hem hebben we te doen met onze Váder. En met je vaders spullen spring je toch behoedzaam om, terwijl je zijn aanwijzingen graag opvolgt. Dat alles zeker nu we met een góddelijke Vader te maken hebben.

Daar komt iets bij: Dàt het materiële nog altijd bestaat, dàt wij van alles in bezit (kunnen) hebben, is niet zomaar. Als het van ons afgehangen had, was er eenvoudigweg niets meer. Door de menselijke ongehoorzaamheid is de wereld aan dood en verderf overgeleverd. Maar God heeft daarin niet berust. Hij is mens en wereld bestaansmogelijkheid blijven schenken. In zijn onbegrijpelijke goedheid is Hij hiertoe overgegaan op grond van het gevloeide bloed van zijn eigen Zoon, Jezus Christus, waarvan de dierenoffers een afbeelding vormden (verg. Gen.8:20-22): Als we dit in rekening brengen, moeten we zeggen dat we ons geld en goed nooit goedkoop in handen krijgen. Uiteindelijk heeft Christus ervoor gebloed.

Dit alles moet vooraf bedacht worden, als we ons bezinnen op onze levensstandaard en ons weggeven van geld: God is de hoogste Eigenaar van alles; en Hij is niemand minder dan onze Vader; bovendien heeft zijn Zoon, onze Heer Jezus Christus, zich ook voor het materiële opgeofferd.

3 Het Oude Testament over bezitten en weggeven

3.1 De verplichtingen van de Israëlitische gelovige tegenover de kerk

In het O.T. werd de gelovigen telkens voorgehouden door hun financieel beleid te tonen dat ze hart hadden voor de eredienst in de tempel met de daarbij behorende dienaren. Om hen te helpen dit in concrete daden om te zetten, waren de Israëlieten bepaalde afdrachten voorgeschreven:

a De tiende. Elk jaar (behalve elk derde jaar) moesten de Israëlieten een tiende deel afstaan van alles wat hun land had opgebracht en bij hun vee was geboren (Lev.27:30-33; Num.18:21-28; Neh. 10:37b-38).

b De heffing. De Israëlieten moesten jaarlijks iets van de eerste opbrengst van hun land weggeven (Num.15:17-21; 18:13; Neh.10:35,37a); ook moesten ze afstand doen van alle eerstgeboren mannetjesdieren uit hun vee, terwijl ze voor een eerstgeboren zoon losgeld moesten betalen (Num.18:15-17; Neh.10:36).

c Tempelbelasting. Die bestond uit een vast bedrag en was niet bedoeld voor het levensonderhoud van het tempelpersoneel, zoals a en b, maar voor de bekostiging van de dagelijkse offers, de toonbroden e.d. (Neh.10:32-33; Mat.17:24; verg. Ex.30:13). In dit verband kan ook nog gewezen worden op de offers die de Israëlieten persoonlijk brachten, vrijwillig (bijv. Lev.1:2; 2:1; 3:1,6) of wegens voorschrift (bijv. Lev.4:27-28; 5:5-6).

Dit alles toont aan, dat de oudtestamentische gelovigen heel wat verplichtingen hadden tegenover de kerk. En dan te bedenken, dat die verschillende afdrachten gedaan moesten worden van wat wij een minimum-inkomen zouden noemen. De doorsnee-Israëliet beschikte immers over weinig meer dan het nodige levensonderhoud en onderdak. Hier komt nog bij, dat de Israëlieten in de tijd vóór de ballingschap heel wat van hun inkomen en/of werkkracht aan de koning moesten besteden (zie hoe 1 Sam. 8:11-18 onder bijv. Salomo uitgekomen is, 1 Kon.4:7-28). Na de ballingschap moesten de joden nogal wat afdragen aan de Perzische gouverneur (Ezra 4:13; Neh.5:15), terwijl in de nieuwtestamentische tijd de tollenaars, die voor de Romeinen werkten, zware lasten oplegden.

3.2 De sociale grondregels van het O.T.

In de inleiding heb ik gesteld ons onderwerp vooral te willen behandelen om de betekenis van ons materiële gedrag vast te stellen voor de wereld om ons heen. Anders gezegd: het gaat me in het bijzonder om de sociale dimensies van de bijbelse boodschap over geld en goed. Maar wat zegt het O.T. nu precies over een verantwoorde levensstandaard en over een verantwoord niveau van giften? Om op deze vraag een antwoord te krijgen, is het nuttig stil te staan bij de manier waarop de Israëlieten in de woestijn elke dag aan het nodige manna kwamen (Ex.16:16-20) Hier stuiten we naar mijn overtuiging namelijk op de sociale grondregels van het O.T. Wat is het geval? God had bepaald dat de Israëlieten zoveel manna mochten verzamelen als ze nodig hadden, wat neerkwam op een gomer (= ± 3,6 liter) per persoon. Toen de Israëlieten de eerste keer al schattend aan het verzamelen waren geweest, kwamen ze, zoals te begrijpen valt, niet allemaal met een even grote hoeveelheid thuis. Maar wat gebeurde: toen ze thuis het verzamelde manna gingen nameten bleek dat ieder door Gods bijzondere leiding toch precies zoveel had als per persoon in z'n gezin nodig was, dus zoveel maal één gomer. Ondertussen waren er mensen die het zekere voor het onzekere namen en daarom tegen Gods verbod in, een hoeveelheid manna voor de volgende dag bewaarden. Dit gebrek aan vertrouwen op God werd afgestraft, doordat het bewaarde manna de volgende morgen volledig onbruikbaar bleek.

Uit deze gang van zaken kunnen we voor de materiële verhoudingen m.i. deze vier algemene richtlijnen afleiden:

- a Er hoeft onder de mensen geen volledige gelijkheid in bezit te bestaan. Ondanks het bijzondere voorval uit Ex.16 bleven onder de Israëlieten ongetwijfeld de al aanwezige materiële verschillen onaangetast.
- b Wel wil God kennelijk, dat er gelijkheid bestaat ten aanzien van het primaire levensonderhoud. Blijkens Ex.16 kon iedere Israëliet in de woestijn immers beschikken over voldoende voedsel (en kleding, zie Deut.8:4; 29:5).
- c Onderwijl moet niemand menen, dat hij door eigen inzet z'n materiële toekomst veilig kan stellen. Zelf-verworven houvast breekt je zomaar bij de vingers af (verg. het bedorven manna). Alleen bij God kun je, ook in materieel opzicht, geborgenheid vinden (verg. hoe het manna elke morgen opnieuw voor het grijpen lag).
- d Deze geborgenheid bij God gaat overigens alleen op binnen de door God zelf tot stand gebrachte gemeenschap, dus zolang je deel uitmaakt van Gods volk. Immers, zodra een Israëliet zich zou onttrekken aan de leiding van Mozes en op eigen gelegenheid op Kanaän af zou gaan, zou hij buiten het bereik raken van de dagelijkse mannaregen.

3.3 De sociale grondregels in Mozes' wetgeving

In dit onderdeel gaan we de diverse voorschriften bij langs, die Mozes op materieel gebied namens God aan Israël heeft doorgegeven. Het blijkt dan, dat hij Israëls materiële bestaan in Kanaän in het kader heeft gezet van die bekende uitspraak uit Deut.8:3b: "De mens leeft niet van brood alleen, maar van alles wat uit Gods mond komt." Vaak wordt deze uitspraak misverstaan, als zou hier gezegd worden: De mens heeft niet alleen stoffelijk, maar ook geestelijk voedsel nodig; hij moet vóór alles geloof hebben, een ideaal waaruit hij leeft. Het is echter onjuist hier een tegenstelling te maken tussen het materiële en het geestelijke. Heel Deut. 8, incl. vs.3, handelt over het tastbare, dagelijks levensonderhoud. Dat de mens van brood alleen niet leven kan, betekent wel dit: Onze bestaanszekerheid ligt niet in het dagelijks brood en in onze inspanning hiervoor. Natuurlijk, we moeten werken en eten om in leven te blijven. Zelfs is waar dat we mee door onze activiteiten tot welvaart kunnen komen. Maar dan moeten we nooit menen dat die welvaart te danken is aan onze prestaties. Want als 't erop aankomt, zijn we onmachtig om het eigen levensonderhoud veilig te stellen. Dat hebben de Israëlieten in de woestijn aan den lijve ondervonden. Alle vastheid die zij met hun werk en inkomen meenden te hebben, werd hen tijdens hun verblijf in de troosteloze woestijn uit handen geslagen. Ook in Kanaän konden hun inkomsten zomaar wegvallen, terwijl hun arbeid door allerlei omstandigheden onmogelijk of onvruchtbaar kon worden.

Die harde feiten geven aan, dat de mens leeft van alles wat uit Gods mond komt. Met dit gezegde wordt niet bedoeld, dat we het leven vinden in Gods woorden uit de Bijbel. Mozes houdt ons hiermee voor, dat we het op materieel gebied moeten hebben van wat God door zijn scheppend spreken tot stand brengt.

Dat kan, zoals in de woestijn gebleken is, desnoods zo iets wonderlijks zijn als brood uit de hemel (manna, Deut.8:3a) en water uit de rots (Ex.17:5-6; Num. 20:7-11). Maar door deze abnormale voedselvoorziening in de woestijn werd de Israëlieten op het hart gebonden, dat ze ook ten aanzien van hun gewone levensonderhoud op God waren aangewezen. Hij is de gever van het eten op tafel. Hij is het, die de mens het inzicht en de kracht geeft om te kunnen Werken. Hij is het ook, die de verschillende mogelijkheden in het geschapene heeft gelegd, zodat daarvan gebruik gemaakt kan worden. De bestaanszekerheid van de mens ligt dus in God. Dat mochten de Israëlieten in Kanaän niet vergeten (Deut.8:11-18).

Tegen deze achtergrond gaf Mozes in opdracht van God een nadere uitwerking van de in 3.2 genoemde sociale grondregels uit Ex.16. Als we die uitwerking bezien, valt op dat die uitsluitend past in een agrarische samenleving. Alleen daarom al kunnen we Mozes' sociale voorschriften niet regelrecht op onze samenleving toepassen, waarin de agrarische sector in het niet valt bij de industriële en de dienstverlenende sector.

Daar komt nog wat bij: Ook de gedetailleerde sociale voorschriften illustreren het feit, dat Israël nog onmondig was en onder bewaking stond van de wet. Die fungeerde als een oppasser tot de komst van Christus. Maar nu Christus verschenen is, staan we niet langer meer onder die oppasser (Gal.3:23-25). Dat houdt m.i. ook in, dat we niet meer gebonden zijn aan allerlei details van Mozes' sociale wetgeving. Maar ook dan heeft het nog terdege zin om ons met die wetten bezig te houden. Want al zijn de verschillende details voor ons niet meer geldig, de bedoeling van die details ofwel de sociale grondprincipes daarachter zijn nog altijd normatief voor ons. Vandaar dat het tot op vandaag nuttig is ons te verdiepen in de verschillende sociale voorschriften uit de eerste bijbelboeken. Te wijzen valt op het volgende:

a Een Israëlitische boer mocht bij het oogsten de rand van z'n veld niet afmaaien en ook de achtergebleven halmen of vruchten niet alsnog binnenhalen, terwijl hij eveneens van de val-vruchten af moest blijven. Dat was bestemd voor de vreemdeling, de wees en de weduwe, voor de armen dus (Lev. 19:9-10; Deut.24:19-22). Blijkens dit voorschrift werd het aanvaard, dat de één wel en de ander niet over land en inkomsten beschikte, als de bezitter maar toonde oog te hebben voor de behoeften van de niet-bezitter binnen de gemeenschap.

b De bij 3.1.a genoemde tienden moesten de Israëlieten eens in de drie jaar niet naar het heiligdom brengen; in plaats daarvan moesten ze die tienden thuis houden en uitdelen aan de daar wonende levieten, alsook aan de vreemdeling, de wees en de weduwe. Materiële ongelijkheid bleef dus bestaan, maar ondertussen kende God de armen onder zijn volk het recht toe op levensonderhoud.

c Van groot sociaal belang waren ook het sabbat- en het jubeljaar (vooral Lev.25):

ca Het sabbatjaar werd eens in de zeven jaar gehouden. Voor dat jaar golden twee bepalingen:

- Men moest z'n akkers braak laten liggen en dus leven van wat uit het voorafgaande jaar nog voorradig was en van wat vanzelf zou opkomen.
- Men moest de ander z'n schulden kwijtschelden of in elk geval uitstel van betaling geven (Deut.15:1-11 wordt verschillend uitgelegd).

cb Het jubeljaar werd eens in de vijftig jaar gehouden. Voor dat jaar golden de volgende bepalingen:

- Men moest weer z'n akkers braak laten liggen.
- Men moest in het bijzonder gekocht land weer teruggeven aan de familie van wie het oorspronkelijk geweest was.
- Men moest hen die om schulden in slavernij geraakt waren, de vrijheid teruggeven.

ca-cb De sociale betekenis van deze twee feestjaren is duidelijk:

- Als het jaar met z'n braakliggende akkers naderde, kwam met extra aandrang de vraag op Israël af: "Vertrouwen jullie nu op Gods zorg of willen jullie zelf je materiële toekomst veiligstellen?" Van het antwoord hierop hing het af, of een Israëliet het oogstloze jaar met vertrouwen tegemoet ging, of dat hij er liever toe overging tegen het gebod in z'n land toch maar te bewerken.

- Diverse bepalingen van beide feestjaren hadden mee als effect, dat om de zoveel tijd al te grote materiële verschillen onder Gods volk werden rechtgetrokken. Hierbij bleef weliswaar onveranderd, dat de één welvarend was en de ander over minimale mogelijkheden beschikte. Maar intussen werd zo nu en dan toch maar een en ander van de rijke afgenomen (land, slaven en mogelijke schuldbekentenissen) en kreeg een berooide familie de kans in vrijheid met eigen land een nieuw begin te maken. Gelet op Gods wetgeving door Mozes was het in Israël principieel onmogelijk, dat de twee uitersten aanwezig waren, die wij in de praktijk vaak wel aantreffen, namelijk dat generaties lang de ene familie haast alles in handen heeft en daarbij baadt in weelde, en dat een andere familie blijft verkommeren van ellende.

3.4 Geld en goed in het boek Spreuken

Over dit onderwerp zou heel wat te zeggen zijn, want in het boek Spreuken wordt veel aandacht gegeven aan materiële zaken. Ik beperk me daarom tot enkele uitspraken, waarbij ik uitga van Agurs verzoek tot God in 30:8b-9. Opmerkelijk is dat hij ermee begint te zeggen: "Geef mij armoede noch rijkdom." Daarmee vraagt hij God, of Die hem wil laten wandelen op de gulden middenweg, tussen die twee uitersten door. Hij stelt dit ook met zoveel woorden: "Voed mij met het brood mij toebedeeld", anders vertaald: "Schenk mij het voedsel dat ik nodig heb."

Natuurlijk moeten we hierbij niet lijdelijk afwachten, in de veronderstelling dat deze bescheiden inkomsten ons zomaar in de schoot zullen vallen. Ongetwijfeld gaat Agur ervan uit, dat er gewerkt wordt. Niet voor niets staat er in 28:19: "Wie z'n akker bebouwt, verzadigt zich aan brood, maar wie nutteloze dingen najaagt, verzadigt zich aan armoede." Het behoort dus tot de christelijke levenshouding, dat we trouw zijn in ons werk. Natuurlijk, door ziekte, werkloosheid of hoge leeftijd kan het ons onmogelijk zijn activiteiten te ontplooiën ten behoeve van het levensonderhoud. Maar voor de rest geldt: Alleen als we de handen uit de mouwen steken, mogen we met recht God vragen om inkomsten.

Maar, leert Agur ons, daarbij moeten we ons wel inhouden. We moeten ons in ons bidden beperken tot het strikt-noodzakelijke levensonderhoud. De vraag is nu, waarom Agur het alleen heeft over bescheiden inkomsten. Hij geeft daar zelf een antwoord op: Hij weet dat de twee uitersten op materieel gebied allerlei gevaren met zich meebrengen. Daarom is hij ervoor beducht rijk of arm te worden.

3.4.1 De gevaren van rijkdom

In 1.4 hebben we al gezien, dat de risico's van het rijk-zijn in de Bijbel breed worden uitgemeten. Dat gebeurt ook in het boek Spreuken. Zo wordt in 10:15a geconstateerd: "Het vermogen van de rijke is voor hem z'n vestingstad." Dat gaat toch vaak op. Want wie over veel beschikt, kan zich onaantastbaar voelen. Goed, het is slechts verbeelding van hem: als 't erop aankomt is hij even kwetsbaar als ieder ander. Toch heeft de rijke vaak het idee, dat hij goed zit. Door z'n geld en goed heeft hij zich gevrijwaard tegen allerlei eventualiteiten. Daardoor kan de gedachte bij hem opkomen: "Wie zou me wat." In dezelfde lijn ligt Agurs spreuk. Waarom wil hij bewaard worden voor overvloed? Omdat het zou kunnen gebeuren, dat hij oververzadigd wordt en als gevolg daarvan God gaat verloochenen en gaat zeggen: "De Heer? Wie is dat?" Agurs vrees hiervoor is niet uit de lucht gegrepen. Wie op een degelijke financiële basis leeft, kan zo door z'n welvaart verblind worden dat hij meent: "Ik heb God helemaal niet nodig. Wat ik bereikt heb, heb ik te danken aan m'n eigen inzicht, m'n eigen doorzettingsvermogen. Daar staat God volledig buiten." Maar wie zich onafhankelijk van God opstelt, stort zichzelf in het verderf. Hij raakt z'n Heer kwijt, en wie Hem verloren heeft, heeft werkelijk alles verloren, - hoe welvarend hij overigens ook mag zijn. We moeten daarom goed het gezegde uit 16:8 in ons opnemen: "Beter een weinig met gerechtigheid, dan grote inkomsten met onrecht." Bij 'onrecht' moeten we niet alleen denken aan oneerlijke praktijken, die toegepast worden bij het verkrijgen en beheren van een vermogen. Zo is ook sprake van onrecht, als iemand weigert z'n geld op de goede manier te besteden. Dat is het geval, als iemand vóór alles zichzelf zoekt en hulpvragende instanties afscheept met een fooi. Zo iemand bezit z'n vermogen uiteindelijk onrechtmatig, met alle negatieve gevolgen ook voor de bezitter zelf. Van echte tevredenheid kan dan namelijk moeilijk sprake zijn. Overdaad schaadt, zegt de volksmond heel terecht, tenminste als die overdaad onafhankelijk van de Heer wordt beleefd. Daarom kan in 16:8b staan, dat het te verkiezen is weinig te bezitten, als daarmee het gehoorzamen van de Heer gepaard gaat. Om dit laatste gaat het ook Agur: hij wil in z'n leven verbonden blijven met z'n God.

3.4.2 De gevaren van armoede

Waarom is Agur bang voor armoede? Ook daarop geeft hij zelf het antwoord: Als hij zou verarmen, zou het ervan kunnen komen, dat hij gaat stelen en zich aan de naam van z'n God vergrijpt. Nietwaar, ook een arme moet rondkomen. Hij moet z'n gezin van het nodige levensonderhoud voorzien en allerlei vaste lasten opbrengen. Al zit je op zwart zaad, het leven gaat door en blijft z'n eigen eisen stellen, ook financiële. Maar zit je op dit punt klem, dan kun je je a.h.w. gedwongen voelen je andermans bezit toe te eigenen. Hoe verklaarbaar dit soms ook mag zijn, daarmee is het nog niet goed gepraat, maakt Agur ons duidelijk. Want vergrijp je je aan andermans bezit, dan vergrijp je je meteen aan Gods naam. Want Hij heeft het als zijn wil bekendgemaakt, dat we niet mogen stelen. Wie zich daarvan niets aantrekt, om wat voor begrijpelijke reden ook, stelt zich in feite vijandig op tegenover de Heer. Dat is in nog meerdere mate het geval, als we Hem verwijten maken over onze armoede. Uiteindelijk is het toch God, die ons in een bepaalde situatie brengt. Daarom kan het gebeuren dat we tegen Hem in opstand komen, als zijn bestuur van ons leven bittere armoede voor ons betekent. Dan hebben we alleen maar oog voor wat we tekort komen en zien we met afgunst naar de overvloed van de rijken.

De gevaren van armoede zijn dus heel reëel. Veelzeggend wordt dan ook in 10:15b gezegd: "Het onheil voor de geringen is hun armoede." Want wie zelfs gebrek heeft aan het meest noodzakelijke, staat er machteloos voor. Hij kan zichzelf haast onmogelijk handhaven en wordt al gauw het willoze slachtoffer van allerlei negatiefs. Daar wil Agur voor bewaard blijven. Hij wil het zicht op de God met wie hij in verbond leeft, niet kwijtraken. Om die reden vraagt hij de Heer geen armoede over hem te brengen.

Gesteld nu dat iemand inderdaad voor armoede bewaard is, wat dan? In dat geval kan hij er niet mee volstaan God daar erkentelijk voor te zijn. Hij moet ook tot bepaalde daden komen. Uit dank voor z'n eigen materiële situatie en in het besef van de gevaren van arm-zijn, moet hij er zich voor inzetten armoede van anderen tegen te gaan. Uiteraard kan hij zeggen (en dat gebeurt): "Wat heb ik met berooiden te maken?" Als in deze trant wordt gepraat, wordt het woord van 18:23 weer bewaarheid: "Smekend spreekt de arme, maar de rijke antwoordt bars." Aan een dergelijke hardheid mogen kerkmensen zich niet schuldig maken. Ze moeten goed doordrongen zijn van het gezegde uit 22:2: "Rijken en armen ontmoeten elkaar: de Heer heeft hen allen gemaakt." Dat betekent niet, dat God materiële verschillen als iets onaantastbaars heeft ingesteld, zodat wij daaraan niet mogen tornen. Wel wordt hier uitgesproken: In wat voor financiële situatie we ook verkeren, we zijn allemaal evenzeer van God afhankelijk. In het besef daarvan mogen we niet onverschillig staan tegenover elkaar en ons helemaal niet tegen elkaar afzetten. Nu we gezamenlijk God als Maker hebben, zijn we op elkaar aangewezen. Rijken moeten zich dan ook verantwoordelijk weten voor berooiden, want, staat in 14:31: "Wie de geringe verdrukt, beledigt diens Maker, maar wie zich over de arme ontfermt, eert Hem." Wie zich doof houdt voor de roep om hulp, die hem bereikt, komt dus God te na. Want Hij heeft de armen afhankelijk gemaakt van de rijken; dan moeten de rijken hun taak verstaan. Ze zullen het dan merken, dat nog altijd het woord uit 29:17 geldig is: "Wie zich over de geringe ontfermt, leent aan de Heer; Hij zal hem z'n weldaad vergelden."

3.5 Het O.T. over rijk-zijn en genieten

In 3.2 en 3.3 is al gesteld, dat het geen goddelijk gebod is om gelijkheid van levensstandaard na te streven. Intussen is in 1.4 en 3.4.1 aan de orde geweest, dat rijkdom een levensgrote verleiding vormt om ontrouw aan God te worden. Het lijkt me goed op beide elementen nog eens apart terug te komen. Er zijn namelijk mensen die stellen: "Nu er zoveel verpauperden in de wereld zijn, stelt ons rijk-zijn ons op zichzelf al schuldig. We moeten ons schamen, dat we het zo goed hebben, terwijl talloze anderen amper weten hoe ze aan het eerste levensonderhoud moeten komen."

Deze vergaande benadering kan niet op het O.T. gebaseerd worden. Nergens wordt daarin gezegd, dat we ons schuldig moeten voelen, als wij (royaal) van het goede van deze aarde kunnen genieten en anderen nauwelijks of niet. Laat ik op twee punten wijzen:

Allereerst worden in de Bijbel grote materiële verschillen nergens als zodanig veroordeeld. Integendeel. Het wordt als een bijzondere gunst van God beschreven, dat mannen als Abraham (Gen.13:2; 24:35), Isaäk (Gen.26:12-14), Job (1:3; 42:10,12) en Salomo (1 Kon.3:13; 10:14-29) over een ongekend grote rijkdom beschikten. En dat terwijl dezelfde mensen bezitloze slaven in dienst hadden en telkens met diepe armoede in aanraking kwamen.

Verder komt in het boek Prediker duidelijk naar voren: Als we materieel armslag hebben, dan moeten we dat als een geschenk van God waarderen en er dankbaar van genieten (2:24; 3:12-13; 5:17-19; 9:7-9a). We zouden kunnen zeggen: In het geval we als christen de mogelijkheid hebben ons in deze wereld te goed te doen, kunnen we dat beschouwen als een voorproef van de allesomvattende overvloed die ons op de nieuwe aarde staat te wachten (verg. Jes.25:6; Amos 9:11-14).

Overigens moeten we wel in rekening brengen, dat het O.T. rijk-zijn en kunnen-genieten alleen positief waardeert, als het mensen betreft die een open oor hebben voor bijv. de jammerklachten van de 'outcasts'. Zo geeft Prediker er in z'n boek telkens blijk van, dat hij, met al z'n aansporingen tot genieten, vergaand betrokken was bij het leed om hem heen. Ook Job maakt duidelijk, dat hij, zo rijk als hij was, toch hart had voor de berooide (Job 31:16-22).

Wat komt uit het bovengenoemde dus naar voren? Tweeërlei:

- Enerzijds hoeft er bij ons geen krampachtigheid te bestaan, namelijk dat we ons om onze eigen materiële mogelijkheden als zodanig schuldig voelen tegenover mensen met minder of geen mogelijkheden.

- Anderzijds mag er bij ons geen sprake zijn van egoïsme, namelijk dat we ons ertoe beperken onszelf te verwennen zonder rekening te houden met de ander.

Deze twee aspecten zijn tegelijk heel markant aan de orde in Deut.14:22- 26. In dit gedeelte wordt nader geregeld, dat de Israëlieten hun (landbouw)inkomsten niet volledig voor zichzelf mochten houden. Ze moesten van een tiende van hun inkomsten afstand doen (in dit geval ten behoeve van het levensonderhoud van de levieten en priesters). Maar hoe moest dat in z'n werk gaan?

- Aan de ene kant moesten ze er nauwlettend op toezien, dat ze bij het vaststellen van het tiende deel niet naar zichzelf toerekenden; zij voor wie hun giften bestemd waren, mochten niet tekortkomen (Deut.14:22,27).

- Aan de andere kant mochten ze, voordat ze die tienden afdroegen, van een deel daarvan bij de tempel uit dankbaarheid tegenover God een groot feest vieren (Deut.14:23-26; dit is waarschijnlijk het Loofhuttenfeest, verg. Deut.16:13-15).

Kortom, volgens Gods eigen Woord mogen we er dankbaar van profiteren wanneer we er financieel goed voorstaan, als we tenminste onderwijl royaal weggeven aan anderen. Over geld beschikken stelt dus niet schuldig, maar brengt wel een grotere verantwoording met zich mee: dat we onze taak verstaan tegenover de ander, of dat nu mensen zijn die over weinig of niets beschikken of kerkelijk vrijgestelden.

3.6 De achtergrond van Israëls sociale wetgeving

Tegenwoordig bestaat er weer grote belangstelling voor Israëls sociale wetgeving. Tegelijk moet men constateren, dat de materiële verhoudingen in onze wereld vaak mijlenver van deze wetgeving afstaan. Men voelt zich dan ook aangesproken door de messcherpe sociale kritiek en de daaraan verbonden strafaankondigingen van profeten als Jesaja (bijv. 1:21-26; 5:8-14; 10:1-4), Jeremia (bijv. 5:26-29; 7:5-7; 34:13-20), Amos (bijv. 2:6-8; 3:9-4:3; 5:10-15; 6:1-7) en Micha (bijv. 2:1-3). Deze uitspraken past men dan regelrecht op vandaag toe, als een bedreiging voor de uitbuiters en als een bemoediging voor de onderdrukten. Ook pleit men ervoor tot even vergaande sociale hervormingen te komen als in Israëls sociale wetgeving wordt voorgestaan.

Op deze manier lijkt het erop, dat tegenwoordig gehoor wordt gegeven aan de oudtestamentische boodschap over materiële verhoudingen. Toch is dat onjuist en wel doordat geen recht wordt gedaan aan de achtergrond van deze boodschap. Neem nu de profeten: Hoe scherp hun kritiek ook was op de sociale wantoestanden, uiteindelijk was dat niet hun voornaamste kritiek. Want die wantoestanden waren goed beschouwd slechts een symptóóm van Israëls kwaal. En die kwaal was dit, dat Israël z'n God ontrouw was, de geboden en beloften van diens verbond-met-hen negeerde (zie bijv. Jes.1:2-3; Amos 5:4-6). En deze ontrouw was des te kwalijker, omdat God in zijn goedheid zijn volk zo ontzaglijk veel had gegeven. In feite hadden ze alles aan Hem te danken; toch gaven ze er de voorkeur aan zich onafhankelijk van God op te stellen. Daarop richtte zich de scherpste kritiek van de profeten (zie bijv. Jes. 5:1-7; Jer.2:1-13; Amos 6:1-8).

Maar opmerkelijk genoeg krijgt dit onderdeel van de profetische boodschap nog al eens weinig of zelfs geen aandacht. Als gevolg daarvan doet men alsof de profeten het hebben over de uitbuiters en onderdrukten in het algemeen, - terwijl ze in werkelijkheid kerkmensen aanspreken.

Dit verklaart meteen ook, waarom velen menen in de lijn van het O.T. bezig te zijn, onderwijl ze zich ertoe beperken op het sociale vlak hervormingen na te streven. Zolang alleen dat gebeurt, zal men nooit fundamenteel verder komen, maar met al z'n goede bedoelingen telkens opnieuw vastlopen. De vergaande sociale voorschriften van het O.T. waren nu eenmaal bedoeld voor Gods volk en waren dan ook slechts haalbaar binnen de gemeenschappelijke relatie met God.

Voor een juist verstaan van Israëls sociale wetgeving moeten we allereerst rekenen met de gunsten die God zijn volk heeft bewezen. Hij heeft hen uit Egypte gehaald, waar ze als slaven hebben gezwoegd en ook op andere manieren in het nauw zijn gebracht. Hij heeft hen Kanaän in bezit gegeven, waar ze in vrede en welvaart konden leven. Nu mochten ze niet zo harteloos zijn, dat door hun toedoen die gunsten van God in het leven van een medebewoner ongedaan werden gemaakt. Dat konden ze op hun geweten hebben, als ze die medebewoner materieel in de moeite brachten of als ze hem als berooide aan z'n lot overlieten. In plaats daarvan moesten de Israëlieten het goed tot zich door laten dringen, hoeveel God hen ter hand had gesteld. Uit dankbaarheid hiervoor konden ze zich dan onmogelijk nog negatief tegenover de zwakken in de samenleving opstellen. In het besef van hun onverdiende rijkdom zouden ze er, juist omgekeerd, toe overgaan (aan de hand van de bij 3.3 genoemde voorschriften) voor die zwakken levensruimte te creëren, zodat ook zij vol vreugde konden zijn over Gods gunsten (verg. Deut.16:11).

4 Het Nieuwe Testament over bezitten en weggeven

4.1 De achtergrond van de nieuwtestamentische sociale geboden

Voor een juist begrip van wat het N.T. over geld en goed zegt, moeten we ook hier verder kijken dan die sociale geboden zelf. Het zal blijken, dat die geboden net als die van het O.T. verstrekkend van karakter zijn, zodat de vraag kan opkomen: Hoe kunnen we daar ooit aan voldoen? En inderdaad, als we alleen maar aangewezen waren op onze eigen overwegingen en mogelijkheden, dan zou er weinig of niets terecht komen van het voldoen aan die geboden. Vandaar dat de apostel Paulus midden in een aansporing tot vrijgevigheid op Christus wijst (2 Kor.8:9). Oorspronkelijk was Hij rijk, want in de hemel beschikte Hij over goddelijke glorie. Maar daarvan heeft Hij afstand gedaan door één te worden met de ontluisterde mensheid en door zelfs haar schulden op zich te nemen (verg. Fil.2:6-8). Door deze vrijwillige armoede van Hem heeft Hij het mogelijk gemaakt dat wij rijk worden, in deze zin dat we ondanks onze schulden vrijuit gaan bij God en kinderen van Hem mogen heten.

In die werkelijkheid ligt de voornaamste stimulans voor ons om ons op materieel gebied naar Gods geboden te richten. Als christenen onder elkaar moeten we beseffen, dat we van onszelf door onze schulden allemaal arm zijn, en tegelijk dat we dank zij Christus door Gods vergeving allemaal rijk zijn. En wat heeft Christus er niet voor over gehad om dat voor ons te bereiken. Als we daaruit leven is het onbestaanbaar, dat we medegelovigen op materieel gebied er onderdoor laten gaan. Want als iemand in financieel benarde omstandigheden verkeert, kan dat als gevolg hebben dat bij hem het zicht op het vreugdevolle van de bevrijding door Christus vertroebeld wordt of zelfs verdwijnt. Maar wie zelf de vreugde ervaart van de band met Christus, wil dat nooit op z'n geweten hebben. Z'n dankbaarheid voor de rijkdom die Christus hem in de vergeving geschonken heeft, zal hij zelfs buiten de geloofsgemeenschap tastbaar willen maken.

4.2 De verplichtingen van de christen tegenover de kerk

Net als in het O.T. wordt ook in het N.T. de gelovigen op het hart gebonden, dat ze door hun giften hun verbondenheid met de kerk moeten tonen. Heel concreet betekent dit, dat wij die onderricht ontvangen in het Woord van God, hen die ons dit onderricht geven, moeten laten delen in wat we bezitten (Gal. 6:6). Per slot van rekening, zegt de apostel Paulus elders, geldt eveneens op dit gebied de regel dat de arbeider z'n loon waard is (1 Tim.5:17-18); bovendien heeft God met zoveel woorden voor de verkondigers van het evangelie bepaald, dat ze van het evangelie mogen leven (1 Kor.9:14; zie trouwens heel 1 Kor.9:3-14). Naar onze verhoudingen overgebracht: We moeten geld afstaan aan de kerk, zodat er voldoende financiële ruimte is om de kerkdiensten te houden en om de predikanten vrij te stellen van betaald werk buiten de kerkgemeenschap.

Afwijkend van het O.T. is, dat Paulus geen bepaald percentage voorschrijft dat aan de kerk afgestaan moet worden. Dat is vooral veelzeggend, omdat hij z'n grondregel van 1 Kor.9:14 ontleend heeft aan Num.18 (zie 1 Kor.9:13-14 en Num.18:21-28). In dat hoofdstuk wordt die grondregel immers zo uitgewerkt, dat in elk geval tienden als kerkelijke bijdrage moeten worden gegeven. Maar over dat element uit Num.18 zwijgt Paulus. Kennelijk gold die uitwerking alleen voor de oudtestamentische gelovigen en wordt het aan de nieuwtestamentische gelovigen overgelaten zelf te bepalen hoe ze de kerk met haar voorgangers in stand wil houden. Gelet op de mondigheid van de gelovigen en dan ook op hun beïnvloeding door de Geest vindt Paulus detailvoorschriften op dat punt blijkbaar niet meer nodig.

4.3 De sociale grondregels van het N.T.

Net als in hoofdstuk 3 wil ik ook in dit onderdeel vooral aandacht geven aan de sociale dimensies van de bijbelse boodschap over geld en goed, dus aan de vraag wat te zeggen valt over een verantwoorde levensstandaard en een verantwoord niveau van giften. Om hierover duidelijkheid te krijgen, is het goed ons uitgangspunt te nemen in een bepaalde passage van de apostel Paulus: 2 Kor. 8:12-15.

Hier treffen we namelijk dezelfde sociale grondregels aan als die in 3.2 genoemd zijn. Waar gaat het hier over? Paulus stimuleert hier de Korintische gelovigen om mee te doen met de collecte voor de gemeente in Jeruzalem. De gelovigen daar ontbrak het aan het eerste levensonderhoud (voor de verklaring hiervan verwijs ik naar 4.5). Daarom spoort de apostel de Korintiërs aan bij te springen. In z'n aansporing komt het volgende aan de orde:

- Allereerst wijst hij erop, dat ze (bijv. door al te groot enthousiasme of te sterke bewogenheid) niet boven hun vermogen moeten geven. Door hun ondersteuning van hun Jeruzalemse medegelovigen moeten ze zichzelf niet armlastig maken. Dat zou het probleem alleen maar verplaatsen van Jeruzalem naar Korinte. Ze moeten dus geven in overeenstemming met de middelen waarover ze beschikken (vs. 11b-13).

- Het is Paulus hierom begonnen, dat er een zeker evenwicht ontstaat: Zij moeten met behulp van hun tegenwoordige overvloed in de nood van Jeruzalem voorzien, terwijl dat later wellicht omgekeerd zal gaan, zodat dan de overvloed van Jeruzalem hun gebrek verhelpt. Op deze manier ontstaat er gelijkheid tussen de gelovigen, zelfs als ze, zoals in dit geval, ruim 1400 km van elkaar vandaan wonen (vs. 14).

- En, maakt Paulus tenslotte duidelijk, dit is geen persoonlijk ideaal van hem, maar heeft hij ontleend aan Gods handelwijze vermeld in Ex.16. Daar wordt immers verhaald, dat de Israëlieten bij hun zoeken naar manna heel verschillende hoeveelheden hadden verzameld. Maar thuis-gekomen bleken ze, door Gods bijzondere leiding, toch per hoofd allemaal even veel te hebben. Nou, zegt Paulus, daarmee is meteen Gods bedoeling aangegeven voor onze materiële verhoudingen van vandaag: Ten aanzien van het eerste levensonderhoud moet er evenwicht, gelijkheid bestaan (vs.15).

Zoals al is gesteld, treffen we in deze passage dezelfde grondregels aan als uit Ex.16:16-20 zijn afgeleid. Gemakshalve zal ik in m'n bewoordingen aansluiten bij 3.2, waarna ik een en ander vanuit de onderhavige passage zal onderbouwen:

a Er hoeft onder de mensen geen volledige gelijkheid van bezit te bestaan; materiële verschillen zijn op zichzelf niet afkeurenswaard. Het is waar, Paulus spreekt van evenwicht, gelijkheid, maar daarmee bedoelt hij niet dat rijken en armen hun bezit bij elkaar moeten leggen en dan zo opdelen dat iedereen in alle opzichten even veel heeft. De Korintiërs gaven van hun óvervloed; bij hen bleef dus een 'meer' bestaan ten opzichte van het 'mindere' van de Jeruzalemse gelovigen.

b Wel moet er evenwicht, gelijkheid bestaan ten aanzien van het éérste levensonderhoud, al betreft het gelovigen die honderden kilometers van elkaar verwijderd zijn. Paulus verwijst niet voor niets naar de gang van zaken bij het verzamelen van manna. Verder, als hij het heeft over het gebrek van de Jeruzalemse gelovigen, doelt dat weer op primáire levensbehoeften. Op dát vlak mag er geen verschil bestaan tussen de ene en de andere gelovige. Voor Paulus is het dus onbestaanbaar, dat de ene christen in weelde baadt en dat de ander verkommert van ellende.

c Onderwijl moet niemand menen, dat hij door eigen inzet z'n materiële toekomst veilig kan stellen. Alleen bij God kun je, ook in materieel opzicht, geborgenheid vinden. Deze grondregel komt in de passage waar we ons nu mee bezighouden, niet met zoveel woorden voor. Wel wordt daar stilzwijgend van uitgegaan, als Paulus zegt dat later wellicht de Korintiërs in hun nood geholpen zullen worden. De verhoudingen kunnen in de loop van de tijd dus zomaar omgekeerd worden. Daarmee wordt meteen aangegeven, dat je met zelf-verworven houvast vroeg of laat bedrogen uitkomt. Positief gezegd betekent dit, dat Gød alleen materiële garanties kan bieden.

d Alleen moet wel bedacht worden, dat deze geborgenheid bij God alleen opgaat binnen de door God zelf tot stand gebrachte gemeenschap, dus zolang je deel uitmaakt van Gods volk. In 2 Kor.8 spreekt dit eigenlijk vanzelf, want heel dit hoofdstuk betreft een collecte, bestemd voor een zusterkerk. Men weet zich door de gemeenschappelijke band met Christus ook met elkaar verbonden en trekt daar eveneens op materieel gebied de nodige praktische conclusies uit.

4.4 De sociale grondregels in Christus' onderwijs, met name Mat.19:21a

De principes die we aantreffen in 2 Kor.8:12-15 komen we eveneens tegen in wat Christus ons op materieel gebied voorhoudt. Dat blijkt alleen al, als we zijn voornaamste sociale uitspraken op ons in laten werken: Mat.6:19-34 en Luk.12:13-34, die voor een deel parallel lopen, alsook Mat.19:16-26 en Luk. 18:18-27, die beiden de ontmoeting weergeven van Christus met een rijke jonge man (die overigens al 30-40 jaar kan zijn geweest; verg. hoe in 1 Kon.12:8 Rehabeams leeftijdsgenoten jongemannen worden genoemd, terwijl Rehabeam toen al 41 jaar oud was, 1 Kon.14:21). In het vervolg zal ik telkens m'n startpunt nemen in het gebeuren rond die rijke man, maar tegelijk zullen hierbij aldoor de andere genoemde passages betrokken worden, om zo Christus' onderwijs op dit punt in één samenhangend geheel weer te geven.

Als we nadenken over de confrontatie tussen Christus en de rijke man, dringt zich aan iedere lezer die opmerkelijke uitspraak op: "Verkoop wat u bezit en geeft het aan de armen" (Mat.19:21a; Luk. 18:22a). Wat is de strekking van deze woorden? Om hier duidelijkheid over te krijgen, moeten er een viertal zaken aan de orde komen:

4.4.1 De geldigheid van Mat.19:21a

Het is duidelijk dat Christus zich met zijn uitspraak richt tot de luisterende man voor Hem. In eerste instantie moet hij ermee aan het werk. De vraag is nu: Voor wie geldt die uitspraak in twééde instantie? Kunnen we zeggen dat Mat.19:21a àlgemene geldigheid heeft, zodat op ieder van ons de opdracht afkomt z'n bezit ten behoeve van de armen te verkopen? Meestal heeft men er niet aan gewild deze passage zo op te vatten. Altijd weer zijn de lezers ertoe overgegaan af te doen van de algemene geldigheid. Op verschillende manieren:

a De één zegt: "We moeten niet over het hoofd zien, dat de opdracht van Mat.19:21a samengaat met de aansporing van vs. 21c: 'Volg Mij.' Hieruit blijkt: Christus' woord tot de jongeman was alleen van toepassing voor de kleine kring van Christus' leerlingen. Die moeten in de meest letterlijke zin van het woord achter hun Meester aanlopen en waren daarom wel gedwongen hun bezit prijs te geven, zie ook Mat.19:27."

Deze redenering is onjuist. De apostelen hebben niet al hun bezit van de hand gedaan. Wat in vs.27 wordt bedoeld, is dat ze alles hebben achtergelaten. Vergelijk hoe Petrus in het begin van z'n leerling-zijn nog over een eigen huis bleek te beschikken (Mat.8:14) en na Christus' opstaan uit het graf kennelijk zelfs nog over een eigen vissersboot (Joh.21:3). Het is dus niet correct te menen, dat met de bijzondere situatie van het volgen van Christus per definitie volledige bezitloosheid samenging.

b De ander zegt: "We hebben hier niet met een algemene opdracht te doen, maar met een evangelische raad. Christus zegt immers: 'Als u volmaakt wilt zijn, verkoop dan uw bezit.' In de kerk zijn er nu eenmaal twee soorten gelovigen: De gewone, die ermee volstaan de algemene geboden op te volgen en dat terwijl ze midden in het gewone leven staan. En de volmaakte, die niet tevreden zijn met de algemene geboden, maar graag meer willen doen; voor hen zijn de evangelische raden bedoeld. Die vormen dus een extra bij de minimaal-vereiste geboden. Bij dat extra, dat alleen door de meer-van-zichzelf-eisende christen hoeft te worden opgepakt, hoort ook Mat.19:21a."

Ook deze (rooms-katholieke) beperking van de geldigheid van Christus' woord kan niet overtuigen. Want ten onrechte wordt volmaaktheid gezien als iets dat alleen een elite aangaat, die in z'n christen-zijn a.h.w. beter dan goed wil zijn. Maar met volmaakt-zijn wordt niet bedoeld, dat je nog boven het goede uitkomt. Er is pas sprake van goed christen-zijn als je tegelijk volmaakt bent. Want daarmee wordt aangegeven, dat je God en de medemens zonder reserve toegedaan bent, dus dat je niets achterhoudt ten koste van God en de mensen. Vandaar dat op iedereen de eis afkomt volmaakt te zijn (Mat.5:48). Vandaar ook dat de jongeman met z'n weigering gehoor te geven zich in feite afschermd tegen de reikwijdte van Gods geboden.

c Een derde stelt (en dat is de traditionele gereformeerde uitleg): "Wat Christus in Mat.19:21a van die rijke man vraagt, is een concrete toepassing van de algemene eis dat je niet aan je bezit mag hechten, maar er los van moet staan (verg. 1 Kor.7:29-31), zodat je God liefhebt boven je geld en goed. Die algemene eis is onder alle omstandigheden voor ieder van ons geldig. Maar Christus' concrete toepassing daarvan tegenover die jongeman, is alleen geldig in het geval iemand niet los kan komen van z'n bezit en gedreven blijft door z'n hebzucht; in die situatie is er maar één weg: volledig afstand doen." Inderdaad is voorstelbaar, dat een algemene eis onder bepaalde omstandigheden om een bepaalde toepassing vraagt. Maar het is onjuist te menen, dat dit hier aan de orde is. Men gaat er wel van uit, dat Christus' opdracht aan die rijke man uitzonderlijk is, nodig om diens innerlijke gesteldheid. Maar dit blijkt niet te kloppen. Christus heeft deze opdracht vaker uitgesproken en dat in zulke algemene bewoordingen, dat ook wij het ons moeten aantrekken. Te wijzen valt op Luk.12:33: "Verkoop uw bezittingen en deel de opbrengst aan de armen uit" en Luk.14:33: "Zo kan dus niemand van u mijn leerling zijn, als hij geen afstand doet van alles wat hij bezit." De geldigheid van de opdrachten kunnen we onmogelijk beperken tot een bepaald soort christenen. Hoe we innerlijk ook tegenover ons geld en goed mogen staan, wat voor taak we ook mogen hebben in deze wereld, op ieder van ons komt de eis af: "Verkoop wat je hebt."

4.4.2 De reikwijdte van Mat.19:21a

Dit lijkt een overbodige paragraaf, want de verschillende omschrijvingen van wat we moeten Verkopen, zijn duidelijk genoeg: 'uw bezit(tingen), al wat u hebt/bezit'. Daaruit moeten we toch afleiden, dat we letterlijk alles wat we aan materiële zaken hebben, van de hand moeten doen. Inderdaad is deze conclusie door christenen getrokken, bijv. door Antonius, de vader van het westerse monnikendom, en door Petrus Waldes, de stichter van de Waldenzen-gemeenschap; deze twee figuren leefden dan ook van wat andere mensen hen gaven. Dat laatste is onvermijdelijk, als je werkelijk van al het materiële afstand doet. Maar deze omstandigheid zet meteen grote vraagtekens bij de bovengenoemde conclusie. Want hoe kan Christus van ons vragen alles wat we hebben weg te doen, terwijl we voor ons levensonderhoud dan aangewezen zijn op hen die (gelukkig, zou je dan haast zeggen) Christus' eis negeren? Het is natuurlijk een onmogelijkheid, dat je zelf alleen trouw kunt zijn aan Gods gebod bij de gratie van hen die aan datzelfde gebod ontrouw zijn.

Dit probleem kan opgelost worden door de geldigheid van Christus' opdracht uit Mat.19:21a te beperken tot bepaalde mensen; in dat geval is het niet meer onzedelijk, dat de één die alles weg heeft gegeven, leeft op kosten van de ander die z'n bezit heeft gehouden. Maar deze uitweg wordt ons door Christus' zelf afgesneden (zie 4.4.1). Dan dringt zich aan ons de vraag op, of misschien de reikwijdte van Christus' opdracht beperkt opgevat moet worden. Op grond van de nieuwtestamentische gegevens is het m.i. onvermijdelijk te concluderen dat deze beperking inderdaad bedoeld wordt:

a Te wijzen valt weer op Petrus, die als apostel nog altijd een eigen huis en een eigen schip bezat (zie a van 4.4.1). Daarnaast zijn er uit het N.T. meer christenen te noemen, die over niet onaanzienlijke bezittingen beschikten (verg. 4.6.1). Gelet op deze gegevens zeg ik niet, zoals wel gedaan wordt: "Dus hebben zelfs de christenen uit de begintijd Christus' opdracht tot algehele verkoop níet opgevolgd." Ik zeg liever: "Dus heeft Christus geen algehele verkoop bedoeld, maar een beperkt afstand-doen."

b Het zou vaak ook onverantwoordelijk zijn, als je alles wat je hebt af zou stoten. Zo bestaat er op materieel gebied een taak tegenover het eigen gezin en, zeker in de nieuwtestamentische tijd, eveneens tegenover de eigen ouders. In dit verband is het illustratief te wijzen op Mark.7:10-13. Daar blijkt hoe kwaad Christus zich erover heeft gemaakt, dat kerkmensen zich aan hun financiële verplichtingen tegenover hun ouders onttrekken, al doen ze dat met nog zulke vrome smoesjes.

Daarom is het ondenkbaar dat letterlijk alles weggedaan zou moeten worden, met als gevolg dat ouders in de kou zouden komen te staan.

Hiernaast valt er nog op te attenderen, dat gelovigen ook tegenover de kerk hun financiële verplichtingen hebben. In Christus' tijd moesten ze bijv. de nodige offers brengen en tempelbelasting betalen. Weer is het ondenkbaar, dat kerkmensen van Christus het zichzelf onmogelijk moeten maken aan de kerkelijke verplichtingen te voldoen.

c Verschillende omstandigheden pleiten er dus voor om de reikwijdte van Christus' opdracht beperkt op te vatten. Alleen, komen we dan niet in strijd met de letterlijke bewoordingen van Mat. 19:21a, Luk.12:33 en 14:33? Daar staat toch duidelijk: "Verkoop al wat u bezit/ hebt." Dat laat toch geen beperkte uitleg toe? Inderdaad, maar dat ligt dan aan de vertaling. Want telkens als gesproken wordt over "al wat u bezit/hebt" of ook over "uw bezittingen/goederen", dan slaat dat niet letterlijk op alles wat iemand aan materiële zaken heeft. Het huis waarin iemand woont en de akkers die hij bebouwt of het bedrijf dat hij heeft, vallen daar bijv. niet onder (dat kunnen we veilig afleiden uit teksten als Luk.15:12, 16:1, 19:8). Bedoeld wordt: alles wat iemand vrij ter beschikking staat, datgene wat iemand als winst heeft verworven, het vermogen dat iemand heeft opgebouwd. In die trant zouden de gebruikte termen dan ook moeten worden vertaald. Daardoor zouden allerlei misverstanden voorkomen worden en zou iedereen meteen het beperkte van Christus' opdracht onderkennen: Hij wil dat we afstand doen van wat we over hebben als in het levensonderhoud is voorzien en aan eventuele verplichtingen tegenover derden is voldaan. Dat overschot mogen we niet voor onszelf houden.

Dat dit de bedoeling is, blijkt ook hieruit dat in Luk.12:18-21 de termen 'goederen' en 'schatten' door elkaar gebruikt worden en in Luk.12:33-34 'bezittingen' en 'schat'. M.a.w. de opdracht vermeld in Mat. 19:21a, Luk.12:33 en 14:33 heeft uiteindelijk dezelfde strekking als Christus' eis uit Mat.6:19, dat we geen schatten mogen verzamelen op aarde. Daarom is het goed vast te stellen, wat hier met 'schatten' wordt bedoeld. Vaak wordt deze omschrijving gegeven: "Schatten ziet op dat geld en goed waar je je hart op hebt gezet en die je in feite waardeert boven God, zie vs.21,24. Wat Christus hier afkeurt, is dus een hebzuchtige omgang met geld en goed. Als je dat in rekening brengt en je dus niet laat leiden door je begeerte naar al maar meer, dan mag je best allerlei kostbaars verzamelen."

Deze uitleg is onjuist. Christus geeft namelijk zelf een omschrijving van wat Hij onder schatten verstaat. Daarmee bedoelt Hij geen geld en goed in het algemeen waar wij een verkeerde houding tegenover hebben, maar die spullen die vatbaar zijn voor vernieling door de mot en die dieven aantrekken. Daarbij moeten we kennelijk denken aan:

- Kleding en tapijten die niet gebruikt werden en in een kast of kist waren gelegd (in die tijd kon dit soort textiel dienst doen als geldbelegging).
- Geld en ander edelmetaal dat in huis opgeborgen of buitenshuis in de grond gestopt was (toentertijd waren er veel minder mogelijkheden om je kostbaarheden ergens veilig in bewaring te geven; vandaar dat men er vaak mee volstond het bij zichzelf te verbergen).

Kortom, met schatten bedoelt Christus dat geld en goed, dat geen directe bestemming heeft en daarom ergens ongebruikt bewaard wordt. Deze omschrijving van de term schatten komt overeen met wat we boven gevonden hebben als betekenis van de termen: goederen, bezittingen, al wat je hebt/bezit. In Mat.19:21a, Luk.12:33 en 14:33 enerzijds en Mat.6:19 anderzijds beluisteren we dus eenzelfde boodschap: We moeten er niet toe overgaan geld en goed op te potten en ongebruikt te laten liggen. De materiële zaken waar we vrij over kunnen beschikken omdat die bij ons geen directe bestemming hebben, niet voor een duidelijk doel nodig zijn: die materiële zaken moeten we van de hand doen (zie 4.6 over de praktische uitwerking hiervan).

4.4.3 De reden van Mat.19:21a

Na al het voorafgaande kunnen we ons afvragen: Waarom wil Christus eigenlijk dat we afstand doen van het materiële dat geen directe bestemming heeft? Hierop kan heel kort dit geantwoord worden: Omdat we ons vertrouwen op God moeten stellen en hart moeten hebben voor onze naaste. Uiteraard vereist deze stelling de nodige uitwerking:

a *Vertrouwen op God.*

Al zijn wij, bewoners van een welvaartsstaat, het haast vergeten: het is de mens eigen zich zorgen te maken over z'n levensonderhoud van morgen Vandaar de veel voorkomende drang van de mens om zoveel mogelijk vast te houden wat hij op een gegeven moment materieel overheeft, onder het motto: "Het is altijd goed van alles achter de hand te hebben. Je weet maar nooit." Maar Christus bindt ons op het hart, dat een dergelijke krampachtige opstelling eigen aan heidenen is. Van hen kun je het verwachten, dat ze zich druk maken over materiële zaken (Mat.6:31-32a; Luk.12:29-30a) en dus ook dat ze weigeren afstand te doen van hun reserves. Maar als we daarin meegaan, moeten we goed beseffen waar we mee bezig zijn: om zelf op materieel gebied bestaanszekerheid te scheppen. Op zich is dat een heel menselijke bezigheid. Maar Christus geeft aan, dat het dwaas is, als we proberen onze financiële toekomst veilig te stellen. Om twee redenen:

- Onze reserves zijn vergankelijk. Dit wordt in Mat.6:19 heel plastisch aangeduid: De kleding en tapijten die iemand als geldbelegging opgeborgen heeft, kunnen door mot en andere insecten (het NBG vertaalt 'roest', maar letterlijk staat er 'vreterij') aangetast worden. Verder kan iemand z'n overschot aan geld en ander edelmetaal nog zo zorgvuldig thuis of in de akker verstopt hebben, een dief kan via een gat in de lemen muur zomaar binnendringen of in de akker de bergplaats opgraven. De apostel Paulus noemt in 1 Tim.6:17 rijkdom dan ook iets onzeker: Op het ene moment heb je van alles in handen, terwijl je op een volgend moment met lege handen staat.

- We zijn zelf vergankelijk. Dit houdt Christus ons voor door de gelijkenis over de rijke dwaas (Luk. 12:16-20). Die man had het op een bepaald ogenblik bereikt, dat z'n financiële zaakjes tot in de verre toekomst voor elkaar waren. Maar vóór hij daarvan kon profiteren, stierf hij. En z'n reserves kwamen in handen van een ander, die er geen enkele moeite voor had hoeven te doen. Zelf had hij niets aan z'n reserves, want, zegt de apostel Paulus, "we hebben in deze wereld niets meegebracht en kunnen er ook niets uit meenemen" (1 Tim.6:7).

Gelet op deze vergankelijkheid van onze reserves alsook van onszelf is het belachelijk als we zouden proberen zelf ons levensonderhoud voor de toekomst te garanderen. Sterker nog, blijkt uit Mat.6:24: als we van alles opzijleggen en dus schatten verzamelen zonder directe bestemming, dan komen we in feite God te na. Want ook al bedoelen we het misschien niet zo: door op te potten stellen we in feite ons vertrouwen op de mammon, de macht van het geld. En dat kan nooit samengaan met het zonder voorbehoud dienen van God. Dat is in het gewone leven al zo, stelt Christus: Stel dat een slaaf twee heren heeft, dan zal hij hen ongetwijfeld verschillend waarderen. Aan de één zal hij zich hechten, omdat hij die graag mag, terwijl hij de ander zal minachten, omdat hij hem niet mag. In elk geval zal hij aan de één de voorkeur geven boven de ander, met als gevolg dat hij tegenover beiden onmogelijk even loyaal zal zijn.

Zo is het ook bij het dienen van God en de mammon, zegt Christus. Beiden eisen ons helemaal voor zichzelf op. Daarom is het een onmogelijkheid zowel de een als de ander toegedaan te zijn. We zullen moeten kiezen. Wie met het oog op de toekomst geld en goed ongebruikt apart legt en weigert daarvan afstand te doen, heeft daarmee gekozen voor de mammon en tegen God. Want "waar je schat is, daar zal ook je hart zijn" (Mat.6:21). Bevindt die schat van ons zich in de vorm van geld en goed ergens bij ons thuis, dan geldt onvermijdelijk dat we van die aardse schat bezeten zijn en dus het vertrouwen op God hebben opgezegd.

Wie kiest voor God, zal voldoen aan Christus' opdracht vóór alles Gods koninkrijk en gerechtigheid te zoeken (Mat.6:33a; Luk.12:31a). D.w.z. hij zal erop uit zijn God als koning te erkennen door zijn geboden op te volgen. En wat vraagt God o.a. op materieel gebied? Dat je afstaat wat je over hebt (zie 4.4.2). Het is waar, door een dergelijke handelwijze maak je het jezelf onmogelijk je financiële toekomst veilig te stellen. Zeker voor Christus' leerlingen moet de opdracht hun reserves van de hand te doen een hele bedreiging zijn geweest. Ze vormden immers "een kleine kudde" (Luk.12:33a). Gelet op het verband wordt daarmee waarschijnlijk niet bedoeld, dat ze slechts klein in aantal waren, maar klein aan bezit (zoals 'groot' hetzelfde kan betekenen als 'rijk', zie Gen. 26:13, waar Isaäk door de Statenvertaling wordt aangeduid als 'groot' en door het NBG als 'rijk'). Voor iemand die over voldoende inkomsten beschikt is het al heel wat het opgepotte weg te geven. Maar als je, zoals Christus' leerlingen, aan weinig meer dan het nodige levensonderhoud toekomt, is het haast ondoenlijk afstand te doen van plotseling-verkregen financiële armslag.

Toch kunnen ze dat onbevreesd doen, zegt Christus, want ze mogen dan in materieel opzicht niet rijk zijn, tegelijk geldt van hen, dat hun goddelijke Vader in zijn goedheid hun het koninkrijk heeft gegeven (Luk.12:32). Voor het heden betekent dit, dat ze zeker kunnen zijn van Gods liefdevolle zorg voor hen, terwijl ze in de toekomst deel zullen krijgen aan een ongekende glorie. Maar dan kunnen ze zich ook in materieel opzicht veilig weten. Door het weggeven van hun schatten mogen ze wat henzelf betreft hun toekomstige bestaanszekerheid aantasten, door hun verbondenheid met God is er toch geen reden bang te zijn voor de toekomst (verg. Mat.6:34). Zelfs de vogels en de bloemen worden elke keer opnieuw van het nodige voorzien en nog wel zonder dat ze daarvoor de werkzaamheden verrichten die de mens opgedragen zijn. Zou God dan minder zorg dragen voor zijn kinderen die bij Hem in de gunst staan en die Hij een grootse toekomst in het vooruitzicht heeft gesteld? In het besef daarvan kunnen we gerust zijn (Mat.6:25-31; Luk.12:22-29). Onze goddelijke Vader stelt zich er persoonlijk voor garant, dat Hij, als een soort toegift bij alle gunsten die Hij ons door Christus al bewijst, ons ook materieel het nodige zal schenken (Mat.6:33b; Luk.12:31b).

Langs welke wegen God ons van het nodige zal voorzien, wordt in Mat.6 en Luk.12 niet met zoveel worden gezegd. Dat kunnen heel wonderlijke wegen zijn; denk maar aan het manna dat de Israëlieten in de woestijn ontvingen en aan het voedsel dat Elia aan de beek Krith via raven ontving. In eerste instantie zullen we toch aan hele gewone wegen moeten denken. Want vóór alles verschaft God ons het nodige levensonderhoud via ons dagelijks werk. Het is waar, dit kost ons vaak heel wat zweten en een zwaar optornen tegen doornen en distels, maar ondanks dat heeft ons werk veelal toch effect (Gen. 3:17-19a). Allereerst daarin kunnen we Gods zorgen als Vader opmerken.

Daarnaast zorgt God voor ons, zijn kinderen, via de kerkgemeenschap waarin Hij ons heeft geplaatst. Dat wordt, naar mijn idee, verondersteld in het slot van Christus' woord tot die rijke man: "(Verkoop wat u hebt, geef de opbrengst daarvan aan de armen en) kom dan terug om Mij te volgen" (Mat. 19:21; Luk.18:22). Het is waar, allereerst wordt hiermee die rijke uitgenodigd om te gaan horen bij de kern van Christus' leerlingen, die hun Meester het hele land door begeleidden en voortdurend onder zijn gehoor bleven. Maar in die uitnodiging kon hij eveneens een onuitgesproken bemoediging beluisteren: "U bent bang afstand te doen van uw reserves, omdat u de door uzelf opgebouwde garanties ten aanzien van de toekomst kwijtraakt? Als u Mij volgt, is dat niet nodig, want dan maakt u deel uit van de gemeenschap die Ik gesticht heb." En wie komen we in die gemeenschap tegen? Hen die we door onze vrijgevigheid tot vriend hebben gemaakt (verg. Luk.16:9a). Vandaar dat van die gemeenschap geldt (zie Luk.18:29-30; verg. Mat.19:29), dat die ons levensonderhoud biedt ('akkers') en zelfs onderdak ('huizen') en geborgenheid ('broeders, zusters, vader, moeder'), - dat alles in de plaats van wat we mogelijk zijn kwijtgeraakt door het kiezen voor Christus en diens geboden.

Op deze manier ziet God, als we in de moeite komen, via de gemeenschap naar ons om. In vertrouwen op Hem kunnen we daarom rustig afstand doen van wat we overhebben. Ook zonder op te potten zullen we in de toekomst, dank zij Gods handelen via zijn gemeente, niet bedrogen uitkomen. Zo houdt Christus ons van alles voor, om ons ertoe over te halen ons vertrouwen op God te stellen. Om het kort samen te vatten: Als we oppotten biedt ons dat geen echte garantie, want de schatten en ook wijzelf zijn vergankelijk. Bovendien leveren we ons dan uit aan een afgod, de macht van het geld. Geven we daarentegen weg, dan zullen we het ervaren hoe God voor ons zorgt, op een wonderlijke manier, via ons eigen werk, of eventueel via de kerkgemeenschap. We hebben daarom alle reden op God te vertrouwen en dus afstand te doen van wat we over hebben.

b Hart voor de naaste

Toen Christus de rijke jonge man opdroeg z'n overschot weg te geven, was Christus' hoofdmotief daarvoor opmerkelijk genoeg niet om die rijke tot vertrouwen op God te brengen. Wel wordt als voornaamste beweegreden genoemd, dat die rijke man moest tonen hart te hebben voor z'n naaste. Dit komt vooral naar voren in de versie van deze geschiedenis, die Mat.19 biedt. De dialoog tussen Christus en de rijke kan namelijk parafraserend als volgt worden weergegeven (vs.16-21): "U wilt horen wat voor goeds er van u verwacht wordt? Die vraag is eigenlijk overbodig. U weet toch, dat bij uitstek God goed is en dat Hij daarom eveneens de bron is van het goede? Voor een antwoord op uw vraag moet u dan ook bij God zijn. Hij heeft bekendgemaakt wat goed is, namelijk dat u zijn geboden opvolgt." En dan noemt Christus uit Israëls grondwet (zie Ex.20a) de geboden die de verhouding met de medemens betreffen: het 6^e, 7^e, 8^e, 9^e en 5^e gebod, terwijl Hij daaraan de samenvatting van Lev.19:18 toevoegt: "Heb uw naaste lief als uzelf."

Het is niet voor niets, dat Christus zich tot deze geboden beperkt. Hij weet dat zijn gesprekspartner juist op het vlak van de onderlinge menselijke verhoudingen tekortschiet. Maar de betrokkene zelf is zich van geen kwaad bewust: "Van jongsaf heb ik me gehouden aan de door u genoemde geboden." Dit antwoord moeten we niet zien als een bewijs van de hoogmoed of de zelfgenoegzaamheid van die man. Gelet op vs.16 bestaat er bij hem immers onvrede over z'n religieuze situatie. Wel komt z'n reactie voort uit een beperkt zicht op de betekenis van Gods geboden. Dat kunnen we afleiden uit Christus' opdracht: "Verkoop wat u vrij ter beschikking staat en geef de opbrengst daarvan aan de armen." Daarmee zegt Christus in feite tegen die rijke man: "U zegt wel dat uw liefde voor uw naaste voldoende is (geweest), maar dan bent u zich onvoldoende bewust van de reikwijdte van deze opdracht. Want tot nu toe bent u uw naaste beslist niet zonder vóórbehoud toegedaan (geweest). Op materieel gebied bijv. hebt u heel wat opgepot, om wat voor reden dan ook. Maar daarmee hebt u uw arme naaste tekort gedaan. Wat u voor uzelf hebt achtergehouden, had veel beter aan hem besteed kunnen worden. M.a.w. wilt u alsnog tonen dat u werkelijk hart hebt voor uw medemens? Dan is duidelijk wat God van u vraagt."

De conclusie uit deze ontmoeting van Christus met die rijke man, spreekt nu voor zichzelf: Christus vraagt van ons dat we afstand doen van wat we overhebben, omdat daarvoor een betere bestemming aan te wijzen valt: de berooide naaste. Diens situatie moet ons raken. En hoe moeten we onze bewoogtheid tastbaar maken? Door weg te geven.

Diezelfde boodschap kunnen we beluisteren in de andere teksten over geld en goed. Neem allereerst Mat.6: 19-24. Daar verbiedt Christus in vs.19-20 schatten te verzamelen (zie 4.4.2). In vs.22b-23a spreekt Hij dan over slecht en zuiver van oog zijn. Wat daarmee wordt bedoeld? Gezien Spr.28:22 en Mat.20:15 is een persoon met een boos oog iemand die op materieel gebied afgunstig is. Het hele bestaan van zo'n persoon wordt daardoor verduisterd; want heel z'n doen en laten wordt dan gekenmerkt door hebzucht, door de drang veel voor zichzelf te hebben en te houden. Daartegenover is een persoon met een zuiver (of, anders omschreven: eenvoudig, vriendelijk) oog iemand die de ander iets gunt, die vrijgevig is (zie Spr.22:9). Diens bestaan wordt door deze opstelling verlicht: in z'n handelwijze wordt hij getypeerd door goedheid, door mild-zijn tegenover de arme. Door deze twee mogelijke opstellingen te beschrijven, houdt Christus ons meteen voor, wat Hij van ons vraagt: dat we onze schatten bestemmen voor de berooide.

Dat blijkt eveneens uit Christus' typering van de rijke dwaas. Hij is iemand "die schatten vergaart voor zichzelf" (Luk.12:21). Wat wordt hem dus kwalijk genomen? Dat hij al z'n reserves, aan koren en goederen, voor jaren oppotte en zo helemaal voor zich alleen hield (vs.18-19). Daarmee onthield hij z'n schatten aan anderen, die vanwege hun armoede z'n koren en geld werkelijk nodig hadden. Door z'n hebberigheid deed hij dus de armen tekort. Vandaar dat dit gedeelte over materiële zaken eindigt met de oproep te verkopen wat men overheeft en de opbrengst daarvan uit te delen (Luk.12:33; verg. ook Ef.4:28 en 1 Tim.6:18).

Zo kan duidelijk zijn, waarom Christus ieder van ons aanspoort afstand te doen van z'n schatten, van wat hij vrij ter beschikking heeft. Behalve dat Hij ons op God met diens zorg wil laten vertrouwen, wil Hij ook dat we metterdaad onze liefde voor de ander tonen. Wie die ander is, spreekt in de Evangelien vanzelf. Christus richt zich immers voortdurend tot Joden, tot kerkmensen dus. Met de naaste die we financieel van dienst moeten zijn, bedoelt Christus daarom in eerste instantie onze medegelovige. Maar daarnaast wordt ieder bedoeld, die we als gevolg van een ontmoeting van dienst kunnen zijn (zie Luk. 10:25-37; verg. Rom.12:17b; Gal.6:10; 1 Joh.3:16-17; dit overigens in de lijn van het O.T., want daar-in wordt de gelovige op het hart gebonden hart voor de vréemdeling te hebben, Ex.22:21; Deut.10: 18b-19).

4.4.4 De haalbaarheid van Mat.19:21a

Uit het bovenstaande blijkt, dat op materieel gebied heel wat van ons wordt gevraagd: We moeten ermee ophouden al maar te reserveren, om zo zelf voor de toekomst zekerheden op te bouwen. In plaats daarvan moeten we ons voor de dag van morgen toevertrouwen aan God, aan zijn zorg, zoals die mee tastbaar wordt binnen de kerkgemeenschap. Als consequentie daarvan moeten we afstand doen van wat we extra hebben naast het eerst-nodige. Daarmee moeten we dan meteen tonen, dat we de ander zonder voorbehoud toegedaan zijn. Als hij bepaald geld en goed van ons meer nodig heeft dan wij, mogen we het hem niet onthouden.

Als we er goed van doordrongen zijn, wat hiermee allemaal op ons afkomt, begrijpen we wat na de bekendmaking van Christus' opdracht in Mat.19:21 is voorgevallen (vs.22,26). Allereerst ging de rijke man teleurgesteld weg. Wat Christus van hem vroeg, ging hem veel te ver. Afstand doen van z'n vermogen? Dat kon hij onmogelijk opbrengen. Al was hij nog zo gericht op Gods geboden en was hij bereid van Christus een bijzonder gebod te vernemen, toch was hij kennelijk te veel gehecht aan z'n materiële reserves. Vandaar Christus' reactie: "Ik verzeker u: Het is voor een rijke moeilijk het koninkrijk van God binnen te gaan. Sterker nog: Een kameel gaat gemakkelijker door het oog van een naald, dan dat een rijke het koninkrijk van God binnenkomt." Aan het laatste beeld wordt vaak afgedaan. De één veronderstelt, dat we 'kabel' moeten lezen in plaats van 'kameel'. De ander verdedigt, dat met 'het oog van de naald' een bepaald zijpoortje wordt bedoeld ergens in de stadsmuur van Jeruzalem. Voor deze veronderstellingen is geen aanleiding. We moeten het beeld daarom nemen zoals het er staat: Het is een onmogelijkheid dat een kameel door het oog van een naald gaat; nog onmogelijker is het, dat een rijke toegang heeft tot het koninkrijk van God.

Tegenwoordig wordt hierop nog al eens instemmend gereageerd: "Zie je wel, het is met de rijken hopeeloos gesteld." Wellicht komt er hier en daar zelfs wel eens de triomfantelijke gedachte boven: "Net goed, dat een rijke geen toegang heeft tot het koninkrijk." Want volgens velen is de kerk er voor de armen. Op deze manier wordt er met een zwart-wit schema gewerkt: De armen gelden als wit, omdat ze de uitgebuiten zijn, terwijl de rijken, als de uitbuiters, voor zwart doorgaan.

Christus' leerlingen reageerden heel anders. Ze plaatsten zichzelf niet buiten schot, al hadden ze, anders dan de rijke man, het daadwerkelijk volgen van Christus de voorrang gegeven boven het blijven bij hun geld en goed (vs.27). Ze begrepen dat Christus' uitspraak met betrekking tot de rijken een heel algemene strekking had. Want waar ging het uiteindelijk om in de opdracht van Mat.19:21a? Dat men zich helemaal aan God toevertrouwt en dat men z'n naaste zonder reserve toegedaan is. Zo opgevat was Christus' opdracht voor de leerlingen even onmogelijk op te brengen als voor de rijken. Die konden op materiële gebied God en hun naaste nooit voldoende toegedaan zijn, zij op andere gebieden niet. Vandaar dat ze verzuchtten: "Wie kan dan gered worden." De leerlingen voelden zich in hun onmacht tegenover het gebod één met de rijken. Ook van hen gold daarom, dat ze het koninkrijk van God onmogelijk konden binnenkomen.

Christus erkende de juistheid van hun reactie. Als de toegang tot het koninkrijk afhankelijk was van de mens met z'n mogelijkheden, dan was er geen enkele kans op redding. Betekent dit dat onze toestand wanhopig is? "Nee", zegt Christus: "Bij God zijn alle dingen mogelijk." Dat betekent in dit verband: Hij kan ons alles geven wat we voor ons christen-zijn nodig hebben (verg. Mat.19:11). Door Hem brengen we het op in financieel en in elk ander opzicht op God te vertrouwen en hart voor de naaste te hebben. Door Hem is het dan ook, dat we ondanks onszelf toch toegang hebben tot het koninkrijk.

Blijkens het vervolg van het N.T. kunnen we het zo formuleren: Waarom is Christus' opdracht uit Mat. 19:21a haalbaar voor ons? Omdat God door zijn Woord en door zijn Geest op ons inwerkt. Dank zij die goddelijke beïnvloeding komen we ertoe het onmogelijke te doen: af te zien van de eigen materiële garanties en weg te geven aan de armen, in het vertrouwen dat God zorgt.

In dit kader valt te denken aan iemand als Zacheüs. Terwijl hij aanvankelijk bezeten was van geld, liet hij z'n financieel beheer opeens bepalen door de liefde voor God en z'n medemens. Hoe dat kwam? Door de invloed van z'n ontmoeting met Christus zelf. Z'n ommekeer was dus volledig een geschenk van God (Luk.19:8-9). En dat is nog altijd waar: Willen we gehoorgeven aan de bijbelse geboden, ook die op materieel gebied, dan moeten we het helemaal van God hebben (verg. Fil.2:13).

4.5 De eerste christelijke gemeente in Jeruzalem

In 4.4 hebben we uitgebreid stilgestaan bij Christus' opdracht te verkopen wat ons vrij ter beschikking staat en met de opbrengst daarvan de arme naaste van dienst te zijn. Als we nu letten op de gang van zaken in de eerste christelijke gemeente, dan blijkt deze opdracht letterlijk uitgevoerd te zijn. Dit wordt in Hand. 2 en 4 zo omschreven, dat niemand van de Jeruzalemse christenen iets van z'n bezittingen z'n eigendom noemde; integendeel, ze bezaten alles gemeenschappelijk (2:44; 4:32). Deze woorden hebben vaak misverstanden opgeroepen, als zouden de eerste christenen particulier eigendom hebben afgeschafte en hebben vervangen door gemeenschappelijk eigendom. Men meende dan in de Jeruzalemse gemeente een soort communisme aan te treffen. Dit is onjuist, zoals alleen al blijken kan uit de geschiedenis van Ananias en Saffira (Hand.6:1-11). Die hadden een stuk grond verkocht en een deel van de opbrengst naar de apostelen gebracht ten behoeve van de armen. En wat verweet Petrus hen toen? Dat ze iets van de opbrengst van de verkoop hadden vastgehouden, terwijl ze deden alsof ze de volledige opbrengst afdroegen; daarmee hadden ze zich schuldig gemaakt aan het bedriegen van God (vs. 3,4 slot, 8). Dát ze iets voor zichzelf vasthielden, werd hen als zodanig niet kwalijk genomen, want volgens Petrus bleef het stuk grond hun eigendom zolang het onverkocht was, en stond ook daarna nog de opbrengst tot hun beschikking (vs.4). M.a.w., de bovengenoemde uitspraken uit Hand.2:44 en Hand. 4:32 betekenen beslist niet, dat de christelijke gemeente van Jeruzalem geen particulier eigendom meer kende en dat men alles samen beheerde.

Al mag er dan geen sprake zijn van een bepaald soort communisme, toch zijn er veel uitleggers die de gang van zaken in de begintijd afkeuren als een kortzichtig beleid, als financieel wanbeheer. Geen wonder, zo zeggen ze dan, dat dit de Jeruzalemse gemeente tot de bedelstaf heeft gebracht en dat de apostel Paulus later een collecte voor deze gemeente moest organiseren.

Deze verklaring van Jeruzalems latere armoede is onjuist, want daarin wordt de heel bijzondere situatie van gemeente over het hoofd gezien. Dit moet namelijk bedacht worden: In de stad leefden toentertijd bijzonder veel bejaarden, die vanuit de verstrooiing naar Jeruzalem waren gegaan om er te sterven. (Vandaar die brede opsomming uit Hand.2:8-11, die beslist geen pelgrims betreft, maar bewoners van de stad, vs.5,14). Waarom ze uitgerekend in deze stad wilden sterven? Ze geloofden dat de Messias vanuit Jeruzalem zijn zegetocht zou beginnen, hen dan als eersten uit het graf zou laten opstaan en met zich mee zou nemen. Onder die bejaarden bevonden zich welvarende maar evengoed berooide mensen. Vooral de oudere weduwen verkeerden nogal eens in benarde omstandigheden (verg. Hand. 6:1). Toen veel van deze bejaarden zich bij de kerk aansloten, betekende dat een hele financiële belasting. En met het voortgaan van de jaren werd deze last eerder zwaarder dan lichter.

Daar kwam bij, dat de gemeente na de dood van Stefanus veel te lijden heeft gehad van vervolgingen (Hand.8:1,3), wat een gezonde financiële ontwikkeling helemaal onmogelijk maakte. Tenslotte moest de gemeente verschillende apostelen van het levensonderhoud voorzien.

Geen wonder dat de gemeente later een beroep moest doen op de zusterkerken. Maar ook al valt dit te verklaren, vele bijbellezers blijven vreemd aankijken tegen de financiële gang van zaken in de Jeruzalemse gemeente. Toch bestrijd ik dat de handelwijze van die kerkleden af te keuren zou zijn. We moeten die, juist omgekeerd, als voorbeeldig waarderen. Om dat te begrijpen is het noodzakelijk de gegevens uit Hand. 2 en 4 nauwkeurig te lezen. En daarmee komen we weer terug bij het begin van deze paragraaf: de uitspraken, ontleend aan Hand.2:44 en 4:32. Hoe moeten we die opvatten, als daarmee geen afschaffing van particuliere eigendom wordt aangegeven?

Voor een antwoord hierop moeten we eerst in rekening brengen, dat met iemands bezit niet letterlijk alles wordt bedoeld wat iemand heeft, maar geld en goed dat iemand opzij heeft gelegd, zonder een directe bestemming in verband met het eigen levensonderhoud; iemands bezit is dus datgene waar hij vrij over kan beschikken (zie 4.4.2). Van dat bezit bedoelt 2:44 en 4:32 te zeggen, dat niemand het voor zichzelf hield, maar in dienst van de ander stelde. De manier waarop men dit deed, wordt ook verteld: "Telkens waren er die hun bezittingen en goederen verkochten en het geld daarvan uitdeelden naar gelang ieder nodig had" (2:45). Het is nu duidelijk, dat dit niet wil zeggen dat men z'n hele hebben en houden van de hand deed, want dan zou de groep berooiden binnen de Jeruzalemse gemeente steeds groter worden. Nee, waar men afstand van deed, waren de schatten, het opgepotte geld en goed, en dat ten behoeve van de armen binnen de gemeente. Op deze wijze bezat men alles gemeenschappelijk.

Tot de schatten hoorden in bepaalde omstandigheden ook akkers en huizen. Vandaar de mededeling uit 4:34-35: "En allen die eigenaar waren van akkers of huizen, verkochten die en brachten de opbrengst daarvan mee om het aan de voeten van de apostelen neer te leggen. Aan ieder werd daarvan uitgedeeld naar zijn behoefte." Ook deze uitspraken moeten beperkter opgevat worden dan uit de gegeven weergave blijkt. Want nemen we de woorden in hun volle betekenis, dan lijkt gezegd te worden, dat boeren zichzelf brodeloos maakten door hun bron van inkomsten te verkopen en dat gezinnen zichzelf dakloos maakten door hun woning van de hand te doen. Dat kan uiteraard niet de bedoeling zijn, want nergens in het N.T. wordt het gekritiseerd dat een boer land bezit (denk aan Christus' gelijkenissen) of dat iemand over een eigen woning beschikt (denk aan Dorkas, Hand. 9:36-37, en aan Simon de leerlooier, Hand. 10:6). Daarom moet niet gedacht worden aan akkers en huizen die men altijd al (bijv. via overerving) en direct voor eigen gebruik bezat, maar aan akkers en huizen die men later als extra erbij verworven had en waarover men dan ook de vrije beschikking had. Van dat naar de armen toe dode kapitaal aan akkers en huizen, deden de desbetreffende eigenaars afstand met het doel de armen er van te laten profiteren.

Wat die akkers betreft: Er zijn wel bijbeluitleggers die verdedigen dat het hier om speciale akkers gaat. Het zou grond betreffen, die ervoor bestemd was om als begraafplaats te dienen voor de eigenaar ervan. Boven is er immers op gewezen, dat vele Joden uit de diaspora als bejaarde naar Jeruzalem vertrokken om daar te sterven en begraven te worden. Maar, christen geworden, begrepen deze Joden dat het niet meer van belang was over een ongeschonden graf bij Jeruzalem te beschikken. Daarmee was hun graf tot een soort 'schat' geworden, die ze beter te gelde konden maken ten behoeve van de armen.

Deze verklaring is aantrekkelijk, vooral als we erop letten hoe in Hand.4 de passage over het gemeenschappelijk bezitten van alles en het verkopen van akkers onderbroken wordt door de mededeling dat de apostelen met grote kracht getuigenis aflegden van Christus' opstaan uit het graf (Hand.4:33). Daarmee, zo zegt men dan, wordt duidelijk een verklaring gegeven van het unieke sociale gedrag van de Jeruzalemse christenen. Ze handelden zoals ze deden, niet omdat ze een spoedige terugkeer van Christus verwachtten en daarom geen waarde meer hechtten aan het materiële (zo wordt nogal eens door uitleggers beweerd). Nee, ze kwamen tot de verkoop van hun akkers, doordat ze doordrongen waren van de betekenis van Christus' levendwording. Nu Christus hen was voorgegaan in het achterlaten van de dood, konden zij gerust zijn ten aanzien van hun levendwording, onafhankelijk van de plaats en de toestand van hun graf. Maar dan konden ze afzien van een blijvend graf op een uitgekozen plaats. Vandaar de verkoop van die akkers.

Hoe dit ook zij, de gang van zaken in de eerste christelijke gemeente te Jeruzalem maakt duidelijk, dat de gelovigen ernst hebben gemaakt met Christus' onderwijs op materieel gebied: Men heeft weggegeven wat men niet nodig had voor het eigen levensonderhoud. Daardoor heeft men tastbaar gemaakt, hoeveel hart men had voor de berooide naaste.

Door zo in het heden trouw te zijn aan Gods gebod, moest men ten aanzien van de toekomst wel afzien van eigen garanties. Je kunt je overschot immers maar één keer besteden. Op deze manier hebben de Jeruzalemse christenen getoond, dat ze het volste vertrouwen hadden op Gods zorg. En daarmee zijn ze niet bedrogen uitgekomen. Want hoe heeft God voor 50 hen gezorgd, toen ze hun financiële nood niet meer zelf konden oplossen? Via de bijdragen van de zusterkerken (verg. Gal.2:10).

Zo gelezen geven Hand.2:44-45 en 4:32-35 ons een kerkelijk handelen te zien, waar we ons niet met de een of andere redenering van af kunnen maken, maar dat we als tegenwoordige kerken hebben na te volgen.

4.6 De manier waarop we moeten weggeven

Als we aan de hand van het N.T. hierover nadenken, moeten in elk geval de volgende twee onderwerpen aan de orde komen:

4.6.1 Hoe vergaand we moeten weggeven

In het bovenstaande is naar voren gekomen, dat we afstand moeten doen van onze schatten. Die schatten zijn op verschillende manieren omschreven: Het is dat geld en goed

- dat we oppotten zonder een directe bestemming;
- dat we over hebben, als in het levensonderhoud is voorzien en aan eventuele verplichtingen tegenover derden is voldaan;
- dat we als extra naast het eerst-nodige verworven hebben en waarover we dus vrij kunnen beschikken enz.

Daarmee is nog onvoldoende aangegeven, wat we met een gerust geweten kunnen houden en waarvan we per se afstand moeten doen. Als we het N.T. hierover opslaan, blijkt dat we onmogelijk haarscherpe scheidlijnen kunnen trekken, die op ieders financiële situatie toe te passen zijn. Toch is het nuttig de vraag te stellen: Wat mag een christen volgens het N.T. op materieel gebied zichzelf allemaal toekennen? Er kan op het volgende worden gewezen:

- a Voeding, kleding, onderdak (1 Tim.6:8; verg. Hand.10:6).
- b Wat we nodig hebben voor het verrichten van onze taak, bijv. Petrus: een vissersboot (Joh. 21:3), Paulus: boekrollen (2 Tim.4:13); en zo kunnen de specifieke benodigdheden van elk beroep vermeld worden, terwijl in dit verband eveneens op het geld kan worden gewezen, waarmee men reserveert voor een concreet doel thuis (in die tijd bijv. een bruidsschat met de daarbij behorende bruiloft) of waarmee men de nodige bedrijfsinvesteringen doet (verg. Pred.11:1-2,6).
- c Een zeker extra, dat aan het leven een bepaalde fleur geeft en nog beter in staat stelt van het goede van deze aarde te genieten (verg. 1 Tim.4: 1-5). In dit verband valt te denken aan:
 - Royaler eten dan we strikt nodig hebben (verg. Mat.11:19; en de ± 600 liter wijn op de bruiloft te Kana, Joh. 2a).
 - Mooiere kleding dan functioneel noodzakelijk is (verg. het feestgewaad uit een gelijkenis van Christus, Mat.22:11-12, alsook Christus' eigen kleding, dat aan één stuk geweven was en dus geen naden had, Joh.19:23-24, iets wat Josefus, een joodse geschiedschrijver uit de eerste eeuw, als een bijzonderheid vermeldt van het gewaad van de hogepriester).
 - Een ruimer huis dan het eigen gezin goed beschouwd nodig heeft (zie hoe in het N.T. verschillende keren meelevende christenen als eigenaar worden vermeld van een huis dat genoeg ruimte bevat om een hele groep gelovigen te herbergen: Hand.12:12; Rom.16:5; 1 Kor.16:19; Kol.4:15).
 - Het vieren van een feest met alle extra's van dien (als bewijs voor de wettigheid hiervan wordt, terecht, steeds verwezen naar Christus' deelname aan de bruiloft te Kana, Joh. 2a; veelzeggend is eveneens Christus' deelname aan de verschillende kerkelijke feesten; vergelijk tenslotte Luk.15:22-25,32 en 1 Kor.5:8).

Uit het bovengenoemde blijkt dat we niet verder komen dan tot enkele grondprincipes. Het is een kwestie van persoonlijke verantwoordelijkheid, hoe ieder deze principes in de praktijk van alledag toepast, dus hoe hij scheiding maakt tussen wat hij op materieel gebied houdt en wat hij weggeeft. Deze toepassing zal bij ieder weer anders zijn, afhankelijk van de grootte van diens lopende inkomsten, van de taak die hij heeft te vervullen, van de bijzondere kosten waarvoor hij staat of simpelweg van de materiële armslag die hij om wat voor reden ook zichzelf wil geven. Het spreekt vanzelf dat als gevolg hiervan er verschillen in levensstandaard ontstaan. Zonder kritiek wordt dit ook al vermeld met betrekking tot de nieuwtestamentische gelovigen. Om me tot de twee uitersten te beperken:

- Enerzijds waren er gelovigen die het zich konden veroorloven om zoiets kostbaars als nardusbalsem weg te geven (Joh.13:3,5) of om een ruime en welvarende villa te bewonen (Hand.12:12-13; bij het daar genoemde huis was immers, anders dan in Luk.11:7, een soort poortgebouw; ook konden er 'velen' ontvangen worden; tenslotte was er een slavin werkzaam). Ook als dergelijke gelovigen gehoor gaven aan Christus' opdracht hun schatten weg te geven, kon men hen als rijken blijven aanduiden (verg. 1 Tim.6:17-18).
- Anderzijds waren er gelovigen die voor hun levensonderhoud aangewezen waren op wat hen dagelijks (!) geschonken werd (Hand.6:1). Ondanks alle vrijgevigheid tegenover hen bleven zij dus horen bij de armen. M.a.w., ook in de nieuwtestamentische tijd heeft er geen volledige gelijkheid van levensstandaard bestaan. Maar uiteindelijk hebben de betrokkenen er zich voor ingezet om wat over was in vergelijking met het onder a, b en c genoemde (hoe verschillend dit in de praktijk ook uitviel) dienstbaar te maken aan hun arme medegelovigen.

4.6.2 De gezindheid waarmee we moeten weggeven

Als Gods kinderen voldoen aan de opdracht hun extra aan geld en goed voor anderen te bestemmen, dan raken ze in onze tijd jaarlijks honderden tot duizenden guldens kwijt. Wie aan dat weggeven bezit denkt, kan misschien wel eens de gedachte voelen opkomen: "Wat jammer eigenlijk, want met dat geld had ik voor mezelf dit of dat kunnen doen." Ook kan het voorkomen, dat we geërgerd reageren als (weer) een financieel beroep op ons wordt gedaan; mogelijk geven we dan uiteindelijk er wel gehoor aan, maar doen we dat al zuchtend.

Alleen deze (mogelijke) reacties bewijzen al, hoe nodig het is aandacht te geven aan de gezindheid waarmee we moeten weggeven. Het N.T. is daar heel duidelijk over: Zo vermeldt de apostel Paulus het bijv. met voldoening, hoe royaal de kerken van Macedonië meededen aan de financiële ondersteuning van de Jeruzalemse gemeente. Zelfs gold van hen dat ze uit eigen beweging en met grote aandrang hadden gesmeekt om de gunst deel te mogen nemen aan die collecte (2 Kor.8:1-4). Die kerken voldeden dus ruimschoots aan de opdracht van Paulus uit 2 Kor.9:7: "Laat ieder wat hij in z'n hart besloten heeft, ten uitvoer brengen, zonder tegenzin of dwang, want God houdt van een blijmoedige gever."

De betekenis hiervan heeft geen brede toelichting nodig: Geld weggeven aan anderen moeten we niet zien als een nare verplichting waaraan we noodgedwongen voldoen, maar als een voorrecht waar we graag gebruik van maken. Als het op materieel gebied goed met ons zit, geeft het ons vreugde afstand te doen. Waarom? Daarvoor kan verwezen worden naar 4.1 en 4.4.3: Door weg te geven tonen we onze dankbaarheid voor alles wat God ons door Christus schenkt; ook laten we het daarmee zien, dat we eveneens op materieel gebied ons vertrouwen op God stellen; tenslotte maken we op deze manier onze liefde voor de naaste tastbaar (verg. 2 Kor.8:5,8).

Daarop gelet is schrielheid in het geven een teken dat er veel ontbreekt aan de liefde voor God en de medemens. Wie daarentegen blij is met de blijde boodschap, zal dat laten merken door z'n materiële gedrag: hij zal uit overtuiging vrijgevig zijn (verg. 1 Tim.6:18).

5 Enkele praktische overwegingen

In de hoofdstukken 2, 3 en 4 hebben we uitgebreid stilgestaan bij wat ons in de verschillende bijbelgedeelten wordt voorgehouden met betrekking tot bezitten en weggeven. Kort gezegd kwamen we telkens deze vier sociale grondprincipes tegen:

- a God vraagt van zijn kinderen niet, dat er onder hen een volledige gelijkheid van levensstandaard bestaat. Het is aanvaardbaar dat de één meer heeft dan de ander.
- b Wel moet er, in elk geval onder Gods kinderen, ten aanzien van het eerste levensonderhoud gelijkheid onder hen zijn, zodat niemand door z'n materiële situatie verkommert. Daaraan moeten we werken door afstand te doen van onze schatten, van alles wat we overhebben en wat geen directe bestemming bij ons heeft.
- c Door het opgepote van de hand te doen, geven we meteen te kennen dat we voor onze materiële toekomst afzien van eigen garanties en ons vertrouwen stellen op God met zijn zorg.
- d Overigens maakt God zijn zorg voor ons veelal tastbaar via de kerkgemeenschap waarin Hij ons geplaatst heeft.

Al lezend in het Oude en Nieuwe Testament hebben we kunnen constateren, dat deze vier grondregels uitermate concreet worden uitgewerkt. Daardoor krijgen we in principieel opzicht voldoende houvast in handen om te komen tot een verantwoorde geldbesteding. Hierbij kan stimulerend werken wat in het eerste hoofdstuk genoemd is. Daarin is immers aangegeven wat voor destructiefs er op materieel gebied gaande is in onze eigen omgeving en op wereldniveau. De boodschap die van deze situatie uitgaat, is eveneens welsprekend genoeg om ons tot een heroverweging te brengen van ons gedrag ten aanzien van geld en goed.

Toch lijkt het me niet overbodig aan dit alles nog enige praktische overwegingen toe te voegen. De bedoeling daarvan is iets aan te reiken voor de toepassing van de bijbelse boodschap in het gewone leven van alledag. Daarmee wordt dan tegelijk aangeduid, hoe we het in daden kunnen omzetten dat we ons bewust zijn van wat er in diverse verbanden materieel speelt. Hóe met de verschillende praktische overwegingen gewerkt wordt, is uiteraard een zaak van ieders persoonlijke verantwoordelijkheid.

5.1 Hoe we bezitten

In het voorafgaande is verschillende keren naar voren gekomen, dat we van God de ruimte krijgen een en ander voor onszelf te houden en daarvan te genieten. Dat wil niet zeggen, dat de geldbesteding voor eigen doelen een particuliere aangelegenheid is, die helemaal bepaald wordt door onze persoonlijke ideeën en verlangens. Daarmee zouden we een terrein in ons leven creëren, waar we God met zijn geboden buitensluiten. Van een dergelijke afscherming tegen God zal een echt christen niet willen weten. Ook in z'n geldbesteding voor eigen doelen zal hij in afhankelijkheid van z'n Heer willen leven. Maar dan spreekt het eigenlijk vanzelf dat we ons geld niet zomaar laten rollen als ons hart ons ingeeft. In plaats daarvan horen we als christen bij het uitgeven voor eigen genoegen ons ervan bewust te zijn wat we aan het doen zijn; sterker nog: we moeten kritisch staan tegenover onszelf, zowel tegenover onze motieven als tegenover ons handelen. Dat geldt voor alle fasen die we in onze geldbesteding doorlopen.

5.1.1 *Als we overwegen te kopen*

Dit slaat dus op de fase waarin het nog beïnvloed kan worden of/wat we gaan kopen. In dat stadium is het zinvol onszelf af te vragen:

a Waarom willen we dat bepaalde kopen? Het kan zijn, dat we het nodig hebben voor ons werk of onze huishouding, of dat we het goed gebruiken kunnen voor onze ontspanning; in dat geval hebben we een goed motief voor onze aanschaf. Maar het komt ook voor, dat je iets wilt hebben louter om het te hebben; als je daaraan toegeeft, laat je je duidelijk door je hebzucht leiden. Mogelijk meen je dat je geluk pas daar is, als je het verlangde in handen hebt; wie dat denkt, zal ontdekken dat z'n geluk telkens weer afhankelijk is van iets anders dat hij nog niet verkregen heeft. Wellicht willen we iets voorname-lijk hebben om niet achter te blijven bij anderen die er al over beschikken; daartegenover moet benadrukt worden, dat we ons doen en laten nooit moeten laten beheersen door anderen, maar dat we zelf onze verantwoordelijkheid moeten verstaan.

b Welke prioriteiten stellen we? Het spreekt vanzelf, dat we nooit ineens aan al onze materiële verlangens kunnen voldoen. In onze aankopen zullen we een bepaalde volgorde moeten aanbrengen. Meestal zal daar niet zo bewust over nagedacht worden, met als gevolg dat veel aankopen tot stand komen door de ingeving van het ogenblik. Het is de vraag of op deze manier wel een goede volgorde wordt aangehouden. Het is namelijk terdege van belang, wat we bovenaan onze wensenlijst zetten en wat helemaal onderaan. Om een concreet voorbeeld te noemen: Stel, je bent pas getrouwd en beschikt nog maar over een beperkte hoeveelheid spullen. In zo'n situatie lijkt het me aanvechtbaar, als je wel veel geld uitgeeft aan een kleurentelevisie en/of een uitgebreide vakantie, maar mee daardoor amper of geen studieboeken rond de Bijbel in je kast hebt staan. Het is dus zinnig na te gaan welke uitgaven meer of minder belangrijk voor ons (horen te) zijn.

c Hebben we wel tijd om (voldoende) van het gekochte te profiteren? De meesten van ons beschikken tegenwoordig over zoveel spullen, dat ze er veelal niet aan toekomen om van elk daarvan (intensief) gebruik te maken. Wat voor zin heeft het dan daar nog weer nieuwe spullen aan toe te voegen? Het profiteren hiervan vraagt ook weer tijd. Het is daardoor waarschijnlijk, dat we amper of geen gelegenheid hebben dat nieuwe te gebruiken of dat het gebruiken daarvan ten koste gaat van onze omgang met wat we al hadden. Dit bezwaar spreekt nog meer, als we met het ervaringsfeit rekenen dat het meer bevredigt veel en intens van weinig te genieten dan kort en oppervlakkig van veel. Tenslotte kun je je op bepaalde momenten zelfs afvragen, of je wel tijd voor je eigen consumptie moet uittrekken. De tijd die je besteedt aan het profiteren van je geld en goed, kun je vaak beter gebruiken voor andere activiteiten, bijv. voor zelfbezinning of voor het omgaan met anderen.

d Legt een bepaalde uitgave niet te veel beslag op ons budget? Als we een huis kopen en daarop een hypotheek nemen, als we voor particulier gebruik een auto aanschaffen, of als we er een hobby op nahouden, kan dat zoveel kosten met zich meebrengen, dat we weinig of geen ruimte meer hebben voor giften. In gewone omstandigheden een onaanvaardbare situatie. Wie zich bewust is van z'n verantwoordelijkheid tegenover de kerk en de armen, zal dan ook afzien van dat bepaalde huis en een andere oplossing zoeken voor die auto en hobby. Maar je kunt ook wel eens onvrijwillig voor loodzware lasten komen te staan: Door je groeiende gezin móet je bijv. wel duurder gaan wonen; vanwege je omstandigheden kun je een auto eigenlijk niet missen; je principiële keuze voor een bepaalde school brengt voor je kinderen hoge reiskosten met zich mee, enz. In dergelijke situaties is het te billijken, dat onze uitgaven, al of niet tijdelijk, ten koste van onze giften gaan. Maar als we uit vrije keuze ter wille van ons eigen woon- en leefplezier bepaalde uitgaven doen, moeten we terdege beducht zijn voor een te groot beslag op ons budget.

5.1.2 *Als we een en ander hebben*

Vanzelfsprekend houden we er al een bepaalde levensstandaard op na, doordat we over een zekere hoeveelheid bezittingen beschikken en op bepaalde punten een vast uitgavenpatroon hebben. Daarop zijn bij 5.1.1 vermelde vragen niet meer van toepassing. Toch moeten we ook hier kritisch staan tegenover de eigen situatie. Dat kan door onszelf vragen voor te houden als:

a Kunnen we stappen terug doen? Voor ons, mensen uit het rijke Westen, is deze vraag vaak beslist niet overbodig. Zo is het goed bij gelegenheid na te gaan, of we het voortaan niet zonder bepaalde bezittingen zullen doen. Die gelegenheid doet zich bijv. voor, als er een inzameling is voor een bazar, of als een apparaat het opgeeft, of als iemand in iets van ons geïnteresseerd blijkt. Een bazar kan immers dienst doen om iemands niet-functionele bezit bij een ander een functionele bestemming te geven. En als een apparaat niet meer te repareren is (bijv. een tv of een vaatwasmachine), kun je gaan overwegen van vervanging af te zien, omdat je de voordelen ervan niet vindt opwegen tegen de nadelen. Tenslotte, waarom zou je niet simpelweg iets van je bezit aan een ander geven, als je weet of verwacht dat die er meer mee zal doen dan jij?

Op deze manier kunnen we ernaar streven, dat onze hoeveelheid bezittingen al meer beperkt wordt tot wat we regelmatig en zinvol gebruiken.

Wat onze vaste uitgaven betreft, ook daarin kan verandering aangebracht worden. Zo staat het op grond van diverse onderzoeken langzamerhand vast, dat geld voor roken en regelmatig drinken slecht besteed is. Verder, het opbouwen van een boeken- en platenverzameling is op zich een heel mooie zaak, maar op verschillende onderdelen kom je tegenwoordig met lenen een heel eind. Ook kun je het gebruik van bepaalde zaken gaan delen met anderen; het heeft immers weinig zin iets duurs aan te schaffen, terwijl je het misschien nog geen paar uur per jaar gebruikt. Te bezien valt eveneens, of we niet te veel energie verbruiken, te veel autorijden, op weinig- of niet-gelezen bladen geabonneerd zijn, te snel kleding afdanken, enz. Tenslotte moeten we ons in onze uitgaven voor kado's en voor de vakantie niet laten opjagen door wat anderen doen en/ of vinden.

In deze trant kunnen we ten aanzien van onze levensstandaard wat stappen terug proberen te doen. Op de vraag welke en hoeveel stappen, kunnen we elkaar geen antwoord voorschrijven. Dat is weer een zaak van ieder persoonlijk.

b Rekenen we alleen met onszelf? Als we besloten hebben geld en goed te houden, kunnen we er op twee manieren mee omgaan. We kunnen het uitsluitend voor onszelf bestemmen, voor onze taak en ontspanning. Dan kunnen we het maar moeilijk aanvaarden, dat het contact met mensen geld kan kosten. In dat geval zijn we wel erg egoïstisch bezig en doen we net alsof wijzelf de uiteindelijke eigenaar zijn van ons bezit. Wie daarentegen beseft, dat hij z'n bezit beheert namens God, zal zich anders opstellen. Al heeft hij bepaald geld en goed voor zichzelf bestemd, dan nog zal hij dit, als het te pas komt, ten dienste van anderen stellen. Al kost het hem geld, hij zal er niet voor terugschrikken onbetaald iets voor de ander te doen. Zo zal hij (gesteld dat hij het zich veroorloven kan) niet per se met declaraties aankomen, als hij voor de kerk of voor medemensen autogereden heeft. Ook zal hij zonder bezwaar iemand gastvrij onthalen en bij passende gelegenheden graag een kleinigheid meenemen. Op deze manier tonen we het, dat we het gehouden geld en goed toch niet krampachtig alleen maar aan onszelf willen besteden, maar dat we ook dáárvan anderen willen laten profiteren.

5.1.3 *Als we sparen*

Met betrekking tot dit onderwerp kan ik niet meteen met praktische overwegingen komen. Eerst moet een meer principiële zaak aan de orde worden gesteld, te weten: wat moeten we aan met de sociale wetten en met particuliere verzekeringen? Om hierop een antwoord te kunnen geven, moet eerst worden bedacht dat God volgens het N.T. daadwerkelijk voor zijn kinderen zorgt: veelal via de kerkgemeenschap waarvan zij deel uitmaken. In het voorafgaande is daar in verschillende verbanden al op ingegaan. Ter aanvulling hierop moet gezegd worden, dat àllereerst de eigen familie een taak heeft tegenover hen die financieel in de moeite zitten (1 Tim.5:3-4). In tweede instantie komt dan het particulier initiatief aan bod (1 Tim.5:16). En pas als de familie- en de kennissengemeenschap het niet willen/kunnen opbrengen, springt de kerkgemeenschap in. Via deze drieërlei gemeenschap maakt God zijn zorg voor zijn kinderen tastbaar.

Intussen zijn er in de financiële verhoudingen grote veranderingen ingetreden. Bij de financiële ondersteuning zijn in Nederland de familie-, de kennissen- en de kerkgemeenschap nagenoeg geheel uitgeschakeld. In plaats daarvan zijn de staats- en de verzekeringsgemeenschap gekomen. Ik formuleer het opzettelijk zo om aan te geven dat bij alle veranderingen toch een bepaalde continuïteit is gebleven. Vroeger maakte een christen het door wèg te geven mogelijk, dat mensen die in materiële nood verkeerden en met wie hij verbonden was, van het nodige werden voorzien. Tegenwóórdig maakt een christen dat mogelijk door prémies te betalen. Alleen hierop gelet kunnen we geen principiële bezwaren aanvoeren tegen sociale wetten en particuliere verzekeringen.

Maar er valt op iets anders te wijzen. Ik had het zoëven wel over de staats- en verzekeringsgemeenschap, maar de band tussen familieleden, kennissen of kerkmensen onderling is toch van een heel andere kwaliteit dan die tussen staatsburgers of verzekeringsnemers onderling. Wordt de eerste, als het goed is, gekenmerkt door warmte, door persoonlijk betrokken-zijn bij elkaar, de tweede uit de aard der zaak door kilte, door onverschilligheid tegenover de ander. Als we daarop letten moeten we zeggen, dat ons tegenwoordige systeem van sociale wetten en particuliere verzekeringen een teken van armoede is. Maar laten we als christen wel beseffen, dat we zelf voor een deel de schuld zijn van deze betreurenswaardige situatie. Want hoe vaak en vergaand hebben christelijke familieleden, kennissen en kerken niet gefaald in hun onderlinge zorg. Er wàs vaak geen sprake van warme verbondenheid. Daar komt bij, dat door de ontkerstening en ontkerkelijking van Nederland de financieel-benarde mensen al meer alleen kwamen te staan. Brengen we dit in rekening, dan is het niet zo'n vreemde zaak meer dat sociale wetten en particuliere verzekeringen de plaats zijn gaan innemen van de zorg door de familie, de kennissenkring en de kerk.

Over het nu aan de orde gestelde onderwerp valt dus tweeërlei te zeggen: Mee gelet op wat christenen in hun verschillende verbanden veelal van de onderlinge zorg gemaakt hebben, is het te begrijpen dat het sociale en particuliere verzekeringswezen tot zo'n grote bloei zijn gekomen. Maar gelet op het koude, onpersoonlijke karakter van deze verzekeringen, is die bloei wel te betreuren en zou een herschikking van de familie-, kennissen- en kerkgemeenschap te verkiezen zijn. Toch hoeft ons dit niet tot een totale afwijzing te brengen, gelet op de doelstelling van verzekeringen, namelijk om met behulp van het geld van de één de ander te helpen.

Maar hier zit nog één probleem. Het is immers een feit dat verzekeringen, zeker particuliere, vooral aangeprezen worden om het profijt niet dat ànderen ervan (kunnen) hebben, maar dat ik er later zèlf van zal hebben. Nog duidelijker geformuleerd: Ik word gestimuleerd premies te betalen om daardoor de garantie te scheppen dat ik later het nodige terugkrijg. Als we op dit aspect letten, moeten we dan niet zeggen dat het betalen voor een verzekering veel lijkt op het verzamelen van schatten en moeilijk te rijmen valt met Christus' opdracht op God te vertrouwen? Als we afgaan op de reclame en op de bewoordingen van de verschillende polissen heeft een particuliere verzekering inderdaad de opzet mijn financiële toekomst veilig te stellen. Zou alleen hierop gewezen kunnen worden, dan zouden we, komt het mij voor, onoverkomelijke bezwaren tegen het hele verzekeringswezen moeten hebben. Het is m.i. echter onjuist, dat verzekeraars nog al eens eenzijdig wijzen op het voordeel dat ik van een verzekering heb. Dat mogelijke voordeel van mij, is alleen mogelijk door het grotere verband. En daarin geldt dat mijn premiebetaling een ondersteuning betekent van mede-premiebetalers die een beroep op de verzekering moeten doen.

Er is nog een andere reden, waarom we het hebben van een verzekering niet gelijk kunnen stellen met het verzamelen van schatten. Wie premie betaalt, doet dat met een heel concreet doel: de dekking van plotselinge hoge onkosten. Via een verzekering leg je dus, op een heel bepaalde manier, geld opzij om ziektekosten, studie van kinderen, schade aan bezit, een aanvullend pensioen, een begrafenis e.d. te kunnen betalen.

Verzekeringen hebben dus een gemengd karakter. Als hoofddoel geven ze zelf vaak aan: de (verzekerde) garanties geven voor de toekomst: voor christenen een onaanvaardbare pretentie. Maar wat ze in feite doen, is: financiële lasten over vele schouders verdelen en de mogelijkheid bieden bepaalde reserveringen te doen: activiteiten waar christenen zonder meer aan kunnen deelnemen.

Daarmee is meteen aangegeven, wanneer sparen niet te veroordelen is als schatten-verzamelen: nl. als dit gebeurt voor een welomschreven doel. Zo kun je verantwoord geld opzijleggen voor: de vervanging van huishoudelijke apparaten, niet-gedekte ziektekosten, investeringen in je bedrijf, e.d. (verg. b van 4.6.1), terwijl ook een beperkte buffer nuttig kan zijn voor onvoorziene uitgaven, of dat nu de naheffing is van het energiebedrijf of een niet-geplande gift. Een beperkte buffer, zeg ik opzettelijk. Zeker nu de financiële mogelijkheden van de toekomst minder rooskleurig lijken dan die van vandaag en gisteren, kunnen we namelijk de neiging krijgen vrij onbeperkt aan het sparen te gaan, met de gedachte: "Hoe het met de financiële tegemoetkomingen vanuit de staats- en verzekeringsgemeenschap zal gaan, weet je maar nooit. Laat ik voor de zekerheid van alles achter de hand houden, zodat ik te zijner tijd niet tekort kom." Wie zo oppot ter wille van de eigen toekomst, vergaart uiteindelijk schatten, met alle kwalijke gevolgen van dien: Hij onthoudt arme medemensen z'n geld dat zij op dat moment nodig hebben en verklaart in feite wantrouwend te staan tegenover Gods zorg door bijv. de kerkgemeenschap. Kortom, ook hier moeten we goed weten wat we aan het doen zijn.

5.1.4 Slotopmerkingen over het bezitten

Het zal duidelijk zijn, dat christenen nooit dezelfde antwoorden zullen geven op de vragen die in het bovenstaande aan de orde zijn gesteld. Als mondig kind van God zal iedere gelovige op z'n eigen manier gestalte geven aan z'n verantwoordelijkheid (zie ook 2.2.a). En niemand heeft het recht zijn manier van geldbesteding als een bijbelse verplichting aan de ander op te leggen. Wel kan het zinvol zijn elkaars keuzes eens kritisch met elkaar door te spreken. Overigens hoeft verschil van mening op dit punt geen enkel probleem te zijn, zo lang we het met elkaar eens zijn over de noodzaak dat welbewust met geld en goed wordt omgegaan. Het uitgeven voor onszelf, zeker van wat boven het minimum uitgaat, moeten we niet vanzelfsprekend vinden. Wellicht moet er in dat opzicht een hele verandering in ons leven plaatsvinden, zodat we het leren kritisch te zijn tegenover onze motieven en ons handelen.

Het komt me voor, dat deze houding al aan kinderen moet worden bijgebracht. Ook die moeten beseffen, dat het al of niet kopen/sparen geen onverschillige zaak is, die je als christen aan je invallen kunt overlaten, maar dat die telkens een weloverwogen keus vereist.

5.2 Wat we weggeven

In 5.1 is tussen de regels door al naar voren gekomen, dat ik niet pleit voor een kritische houding tegenover ons koop-, beheer- en spaargedrag als een doel in zichzelf. Versobering is niet zinnig genoeg om als zodanig nagestreefd te worden. En inderdaad is er een verderliggend doel. Gelet op wat in het voorafgaande aan de orde is geweest, kan duidelijk zijn waaraan gedacht moet worden. Door onze kritische zelfbezinning op materieel gebied bedoelen we recht te doen aan Gods geboden. En daarin wordt ons voorgehouden, dat we een open oog moeten hebben voor Gods luister in de natuur alsook voor de behoeften van onze medemensen. Dáárom zetten we ons als rijke christenen ervoor in onze levensstandaard te verlagen. Want dat heeft allereerst tot gevolg, dat we minder beslag leggen op de grondstoffen en op het milieu. Op deze manier tonen we, dat we de rijkdom van Gods wereld zoveel mogelijk intact willen laten. Ook tonen we ons verantwoordelijk tegenover de generaties na ons, want ook die moeten we toch de nodige grondstoffen en een schoon milieu gunnen.

Door de uitgaven, die voor onszelf bestemd zijn, terug te dringen scheppen we bovendien de mogelijkheid onze giften op te voeren. Daar moet ons veel aan gelegen zijn. Alleen zou eraan getwijfeld kunnen worden of het niet te laat is hiervoor aandacht te vragen. Komen we in deze tijd van inleveren nog wel toe aan het doen van giften en is het daardoor niet volledig buiten de orde te propageren de giften op te voeren? Om te voorkomen dat we hier al te moeilijk gaan doen, is het goed te verwijzen naar wat de apostel Paulus schrijft over de Macedonische christenen. Zij waren door verdrukkingen zwaar beproefd; daarbij verkeerden ze in bittere armoede. Toch waren ze overstelpend vrijgevig (2 Kor.8:2). Ze gebruikten hun (ook financieel) benarde situatie niet als een argument om zich aan het doen van giften te onttrekken.

Veelzeggend is in dit verband ook de opdracht die Johannes de Doper indertijd gaf: "Wie dubbele kleding heeft, laat hij delen met wie niets heeft en wie voedsel heeft, laat hij hetzelfde doen" (Luk.3:11). Volgens Johannes moesten de gelovigen dus al vrijgevig zijn van het geld en goed dat hun eerste levensonderhoud betrof. Dan moeten wij helemaal royaal zijn van het extra dat we ondanks alles vaak nog altijd hebben.

5.2.1 Een bepaald percentage?

De vraag is nu: Kunnen we op grond van de Bijbel een bepaald (minimum) percentage noemen, dat we van ons inkomen horen weg te geven? Vaak wordt verdedigd, dat eveneens voor de tegenwoordige gelovigen de oudtestamentische opdracht geldig is tienden te geven. Naar mijn overtuiging kan dit niet hardgemaakt worden. Zie daarvoor 4.2, waarin gesteld is dat het aan de nieuwtestamentische gelovigen overgelaten wordt zelf te bepalen wat ze weggeven.

Dat de 10%-regeling uit het O.T. niet meer geldig is, moet overigens niet worden misverstaan. Je krijgt wel eens de indruk dat dit feit gebruikt wordt om een aanzienlijk lager gifteniveau te rechtvaardigen. Maar in deze trant moeten we niet naar ons toe rekenen. Kunnen we dan misschien zeggen: "Die oude 10%-regel mag dan geen verplichting meer voor ons zijn, maar die moet in elk geval als een soort richtlijn voor ons functioneren. Heel strikt hoeven we ons er niet meer aan te houden, maar wel in alle soepelheid." Een dergelijk standpunt heb ik zelf een paar jaar geleden verdedigd. Maar nu lijkt me dit niet reëel meer. De financiële ruimte om weg te geven is zo verschillend, dat onmogelijk gewerkt kan worden met één bepaald percentage, hoe soepel ook gehanteerd. Om twee uitersten te noemen: Ik kan me voorstellen, dat gezinnen die weinig meer hebben dan het minimuminkomen en die niet al te goedkoop wonen, in bepaalde gevallen allang blij zijn als ze 3% van hun netto aan giften kunnen besteden. Anderzijds is haast vanzelfsprekend, dat mensen met 3x het minimuminkomen vaak minstens 10% van hun bruto weggeven.

Dat wil niet zeggen, dat het gifteniveau van deze twee inkomensgroepen per definitie zo ver van elkaar af zal wijken. Ik formuleerde het expres voorzichtig ('in bepaalde gevallen' en: 'vaak'). De uiterlijke omstandigheden kunnen bij sommige mensen van die aard zijn, dat er geen sprake is van achter-eenvolgens 3 en 10% maar van 10 en 5%. Ieder zal aan de hand van z'n eigen situatie moeten vaststellen, wat verantwoord weg te geven valt. Maar daarin moeten we niet nonchalant zijn. Want gesteld, we blijven (ver) beneden wat we hadden kunnen en moeten afstaan. Dan geldt van ons niet minder dan dat we God bestellen (Mal.3:8).

Gezien de ernst hiervan moet al aan kinderen de kunst van het weggeven geleerd worden. Dat kan als ze bij het ouderworden steeds meer door hun ouders worden betrokken bij hun ouderlijk beleid met betrekking tot het doen van giften. Ook is het zinvol kinderen zo te stimuleren, dat ze het vanzelfsprekend vinden van hun zelf-verdiende geld iets weg te geven.

5.2.2 *Het maken van een begroting*

Een probleem vormt vaak, hoe er een zekere lijn in het doen van giften kan worden aangebracht. In de loop van een jaar komen er immers zoveel verzoeken om steun op je af. Het is dan moeilijk per geval te beslissen of en hoeveel je zult geven. Een goede methode om greep op dit alles te krijgen, is het werken met een begroting, die je aan het begin van het jaar opstelt:

- a Je rekent uit, hoeveel inkomsten je verwacht te krijgen, waarvan afgetrokken de loon- of inkomstenbelasting en de premies voor de volksverzekeringen.
- b Je becijfert, wellicht mee aan de hand van notities over het jaar daarvoor, hoe hoog de vaste en wisselende uitgaven vermoedelijk zullen zijn (waarbij het ten aanzien van de wisselende uitgaven mogelijk is jezelf elk jaar in je budget te beperken).
- c Dan bepaal je hoeveel je in het komende jaar totaal aan giften kunt/wilt geven en hoe je dat totaalbedrag over de verschillende maanden gaat verdelen. (Wie z'n weggeven elke maand laat afhangen van wat hij die maand toevallig overhoudt, zal merken dat hij weinig of nooit aan giften toekomt. Daarom is het noodzakelijk het bedrag aan giften vooraf als een vaste post in z'n uitgaven op te nemen. Hier bepleit ik dus zelfs een jaaroverzicht van deze post).
- d Tenslotte ga je na, uiteraard mee aan de hand van de gegevens over de afgelopen periode, wat de instanties zijn, die een beroep op je doen, aan welke daarvan je gaat geven en hoeveel, terwijl je een beperkt bedrag reserveert voor niet-voorzien verzoeken.

Deze methode heeft naar mijn idee verschillende voordelen (ervan uitgaande dat in de loop van het jaar wordt bijgehouden in hoeverre de verschillende berekeningen van de begroting ook kloppen met de werkelijke cijfers):

- Heb je een begroting, dan kun je je giften- en verdere uitgavenpatroon veel gemakkelijker bijstellen, als dat door verminderde inkomsten nodig zou zijn. Omgekeerd kun je er heel concreet aan werken je giften op te voeren door inperking van bepaalde uitgaven.
- Verder word je niet meer zo gauw door financiële verzoeken overrompeld. Door je inventarisatie aan het begin van het jaar heb je een goed zicht op de vele doelen gekregen en door je planning heb je spreiding in je geven aangebracht.
- Door deze methode word je ook in staat gesteld aan het begin of in de loop van het jaar bepaalde verzoeken rustig ter zijde te leggen. Gewetensvolle christenen hebben daar nog al eens moeite mee. Die menen soms, dat ze verplicht zijn elk financieel verzoek te honoreren, dat tot hen gericht wordt. Dat gaat beslist te ver. Allereerst hoeven we niet aan alle vragende instanties te geven, al zijn ze afkomstig uit de eigen kerkgemeenschap. Of/in hoeverre we iets bijdragen, is een kwestie van persoonlijke keuze. Hoe we kiezen hangt natuurlijk af van het belang dat we aan een instelling hechten en van de eigen betrokkenheid daarbij. Bovendien kunnen we niet overal aan geven, want ieder giftenbudget heeft z'n grenzen.

Deze vragen rond het moeten, willen en/of kunnen geven worden bij het maken van een begroting voor het grootste deel ineens beantwoord. Uiteraard zijn nog andere methodes van giften-doen denkbaar. Als je bijv. een grote luxe-uitgave doet of een onverwacht financieel voordeel hebt, kun je eenzelfde bedrag of een bepaald deel daarvan gaan weggeven. Eveneens is een bepaalde combinatie van methodes mogelijk. Het is waar, er kan ook zonder enig systeem weggegeven worden. Het nadeel daarvan is, dat je over een heel jaar of voor een bepaald doel zomaar te veel of te weinig geeft. Te veel dan goed is voor je eigen budget of dan vereist is voor die instelling, en te weinig in vergelijking met wat je hoort te geven of met wat die instelling nodig heeft. Om voor jezelf verantwoord bezig te zijn en om recht te doen aan de vragende instellingen met hun verschillende lasten, kun je er dus niet onderuit een bepaalde methode aan te houden.

5.3 Waaraan we weggeven

Er valt op een scala van goede doelen te wijzen, waaraan we kunnen weggeven. Maar elk doel is natuurlijk niet even belangrijk. Er kan een zekere ordening in aangebracht worden:

a De plaatselijke gemeente (is voornamelijk het kerkgebouw c.a. en de predikant), en alles wat daarmee te maken heeft: de diaconie, de theologische opleiding (voor zover niet gesubsidieerd), de evangelisatie, en de zending met de daarmee verbonden hulpverlening. Zonder uitzondering horen deze doelen m.i. bovenaan ons giftenlijstje te staan. Ze betreffen immers het in woorden en daden uitdragen van de blijde boodschap over Jezus Christus aan onszelf, onze kinderen en aan buitenstaanders. Nu hier zo het abc van ons christen-zijn in geding is, is het toch buiten kijf dat allereerst aan al deze doelen giften gedaan moeten worden.

b De instanties die op initiatief van particuliere kerkleden binnen de eigen landelijke kerkgemeenschap functioneren. Gedacht kan worden aan stichtingen of verenigingen die hulp verlenen aan kerkleden die met sociale problemen zitten, een bepaalde handicap hebben, verslaafd zijn, e.d. Ook kerkgebonden, (nog) niet-gesubsidieerde scholen en vormingsinstituten vallen hieronder. Allemaal uiterst nuttige doelen, maar het gaat m.i. te ver te stellen dat een kerklid per se aan al die doelen moet geven. Ze betreffen nu eenmaal niet het directe hart van ons christen-zijn zoals het bij a genoemd. Hier geldt wat aan het slot van 5.2.2 is opgemerkt: Of/hoeveel je bijdraagt, hangt af van het belang dat je aan zo'n instelling hecht, en van je persoonlijke betrokkenheid daarbij.

c De instanties die op initiatief van protestantse christenen in Nederland hulp verlenen aan beroorde of zelf hulpverlenende christenen in het buitenland, met name: Redt een Kind, Stichting Hulpverlening Zuid- Oost-Azië (ZOA), Woord en Daad, en Tear Fund. Het mooie van deze instellingen is, dat door hun financiële hulpverlening in bepaalde gebieden meestal ook de bekendheid van de bijbelse boodschap daar vergroot wordt.

Nu zijn er wel kerkmensen die wat moeite hebben met het geven aan deze instellingen. Ze zijn er namelijk bang voor, dat de giften daaraan besteed ten koste gaan van de giften voor de kerk c.a. en voor kerkgebonden instanties: die mogen volgens hen geen gevaar lopen. Hiertegenover valt tweemaal op te merken:

- Als we een voldoende niveau van giften aanhouden, zal blijken dat velen van ons terdege ruimte hebben behoorlijk wat weg te geven aan de hier genoemde instanties van buiten de eigen kerkgemeenschap. Want de bij a en b vermelde instanties hebben wel een groot bedrag nodig, maar werken meestal met een gesloten begroting. Daar bedoel ik dit mee: Als die instanties de op de jaarbegroting geplaatste inkomsten verkrijgen, is dat genoeg, omdat ze daarmee aan hun doelstelling van dat jaar kunnen beantwoorden. Voor de meeste instanties binnen een bepaalde kerkgemeenschap moet dus een duidelijk omlind bedrag binnenkomen. Zetten de kerkleden zich daarvoor in, dan zijn ze naar mijn schatting hoogstens zo'n 2/3 kwijt van wat ze weg kunnen geven. Met het resterende kunnen de hier genoemde instellingen nog ruim bedacht worden.

- Verder zou het van een grote harteloosheid getuigen, als we de besteding van onze giften (voornamelijk) zouden beperken tot de bij a en b genoemde doelen. Want dan zouden we in feite (haast) alleen maar royaal zijn voor het instandhouden en versterken van de eigen kerkgemeenschap, terwijl we al zó rijk zijn aan financiële middelen alsook aan mogelijkheden ons in ons geloof te laten opbouwen. Uit dankbaarheid daarvoor móeten we wel oog hebben voor de nood van medechristenen en andere medemensen elders. Hoe vaak leven die niet op of zelfs onder het bestaansminimum en hoe weinig komen de niet-christenen daar in aanraking met de Bijbel. Als gevolg hiervan werken de hier genoemde instellingen in feite met een open begroting: Als er meer wordt gegeven dan voorlopig was begroot, dan heeft men niet over, maar kan er meer worden gedaan. De nood is nu eenmaal onbeperkt. Het zal waar zijn, deze te helpen mensen bevinden zich ver van ons bed, maar de apostel Paulus vond ruim 1400 kilometer ook geen belemmering om in Griekenland voor Jeruzalem te collecteren. En evengoed de Griekse christenen zelf hebben de opzet de eigen kerkgemeenschap optimaal te laten functioneren niet als reden gebruikt om zich te onttrekken aan hun taak tegenover hun medegelovigen ver weg. Daarom moeten ook wij de financiële belangen van het Nederlandse kerkelijke leven niet zoveel aandacht geven, dat de daarbuiten werkende instellingen met een fooi worden afgescheept. Uiteraard moet niemand beslist aan elk hiervan geven, - àls deze rubriek maar niet op het giftenlijstje ontbreekt. Laat ik het heel sterk zeggen: Het zou erg zijn, als een actie voor kerkbouw of voor de aankoop van een pastorie zoveel beslag op ieders giftenbudget zou leggen, dat het verdere geven (haast) onmogelijk wordt.

d De instanties die een meer algemeen-humanitaire hulpverlening beogen of op het gebied van de natuurbescherming bezig zijn:

- De Vereniging ter Bescherming van het Ongeboren Kind (VBOK), het Rode Kruis, Prinses Beatrix Fonds, Nationaal Reuma Fonds, Nederlands Astma Fonds, Nederlandse Hartstichting, Koningin Wilhelmina Fonds enz. Ook die instellingen vallen binnen het gezichtsveld van een christen, omdat de Bijbel duidelijk van ons vraagt hart te hebben voor ieder die op onze weg wordt geplaatst (zie daarvoor het slot van b uit 4.4.3).

- Het Wereld Natuur Fonds, Natuurmonumenten e.d. Het eventueel geven daaraan hoeft bij een christen amper verdediging: Geleerd door de Bijbel weten we immers hoe de natuur van Gods glorie spreekt. In het besef daarvan hebben we er wat voor over om die natuur goed te beheren en om de ontluistering daarvan zoveel mogelijk tegen te gaan (verg. 1.3).

6 Slot

Als je de verschillende fabrikanten mag geloven, is het geluk van de mens grotendeels afhankelijk van wat hij hééft. Om deze boodschap erin te hameren is er in 1975 in Nederland maar liefst twee miljard gulden voor reclame uitgetrokken. Een christen kan daar moeilijk enthousiast over zijn. Ook als hij nadenkt over geldbesteding, gaat hij ervan uit dat z'n geluk bepaald wordt door wat hij is. Beslissend is toch of we kind van God zijn, of we leven in afhankelijkheid van zijn geboden en beloften.

Eveneens op materieel gebied betekent dat heel wat, hebben we nu gezien: Van ons geld en goed moeten we weggeven, en van wat we gehouden hebben moeten we niet alleen zelf genieten maar ook anderen laten profiteren; dit alles om te laten zien dat we hart hebben voor de kerk met haar activiteiten en voor de berooide medemens. Inderdaad betekent deze opstelling een beperking van de financiële bestedingen voor onszelf. Voor een christen is dat geen bezwaar, omdat hij erkent dat z'n weggeven geld bij de kerk en de armen een betere bestemming krijgt dan bij hemzelf. Bovendien kijkt een gelovige verder dan dit leven. Wie alleen dit aardse bestaan ziet, zal gauw instemmen met die eeuwen-oude leus: "Laten we eten en drinken, want morgen sterven we" (Jes.22:13; 1 Kor.15:32). M.a.w., gelet op de dood gaan we er gauw toe over uit ons leven te halen wat er uit te halen valt. Want als je nú niet aan je trekken komt, wanneer dan wel? Maar een christen weet dat het tegenwoordige bestaan afgelost wordt door iets anders, een zo groots vervolg dat dit het mooiste van nu ver te boven gaat. Als dit voor ons leeft, kan het zelf genieten onmogelijk nog ons hoogste doel zijn (verg. 1 Kor.7:29-31).

Natuurlijk zijn we er dankbaar voor, als onze materiële situatie het ons mogelijk maakt vol vreugde te zijn. Ondertussen behouden we de ruimte om vrijgevig te zijn. Ook anderen willen we graag laten delen in wat wij financieel ontvangen hebben.

Kortom, christenen moeten niets hebben van materialisme, dus dat je je laat beheersen door halen, hebben en houden. Gehoord de Bijbel beseffen we dat we Gods bezit beheren. Dat moeten we dan ook doen in gebondenheid aan zijn Woord. En gebeurt dat, wie weet wat voor heilzame gevolgen dat heeft in allerlei opzicht: voor de materiële verhoudingen alsook voor de werfkracht van de kerk.

7 Nawoord voor diakenen

Het bovenstaande is een herziening en uitwerking van de toespraak die ik in verschillende versies en voor verschillend publiek gehouden heb, o.a. op de Centrale Diaconale Conferentie van de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) van 7 september 1983 te Zwolle. Ik noem deze laatste gelegenheid apart, omdat het naar mijn mening vooral de taak van de diakenen is zich te bezinnen op de bijbelse gegevens inzake geld en goed. Ook moeten vooral zij met deze gegevens aan het werk in de gemeente. Niet voor niets heten ze diaken, dienaar. Dat wil enerzijds zeggen, dat ze de gemeente hebben voor te gaan in het dienen van de ander, o.a. met behulp van geld. Anderzijds moeten ze het stimuleren, dat ook de gemeente zelf de ander o.a. financieel van dienst is.

Deze verbinding tussen diaken en geldbesteding lijkt iets nieuws. Ondertussen is de kern hiervan zo oud als de diaconale taak zelf. Van meet af immers hebben de diakenen zich ervoor ingezet te voorzien in financiële nood. Zelfs is het vaak voorgekomen, dat ze kerkmensen erbij geholpen hebben met geld te leren omgaan. Dit vroegere element van het diaconale werk wil ik, in een wat gewijzigde vorm, weer naar voren halen. Vandaar dat ik ervoor pleit, dat vooral de diaken zich gaat bezinnen op de bijbelse gegevens over bezitten en weggeven, alsook dat hij invloed probeert uit te oefenen op de geldbesteding van de gemeente. Dat laatste kan hij op verschillende manieren proberen te doen:

- Hij kan de eigen predikant ertoe bewegen in z'n preken aandacht aan geldbesteding te geven (dit als principiële ondersteuning van alle verdere diaconale actie).
- Hij kan in het plaatselijke kerkbladje informatieve stukjes (laten) schrijven om zo de kerkleden er bewust van te maken wat er op materieel gebied gaande is.
- Hij kan aparte gespreksavonden over dit onderwerp houden (voor de gemeente als geheel, per wijk of in nog kleiner verband), met als doel de grondlijnen en de praktische toepassing ervan samen door te spreken.
- Hij kan tijdens z'n bezoeken over deze zaken praten en daarbij ingaan op allerlei concrete punten die hem voorgelegd worden.
- Hij kan anderen zover brengen, dat ze binnen de gemeente een actie voor een bepaald hulpverleningsdoel gaan opzetten.

Op al deze manieren kunnen diakenen zich ervoor inspannen om de bijbelse boodschap over geld en goed uit te dragen en om behulpzaam te zijn bij het vertalen van die boodschap in concrete daden. Overigens kan het dan best zijn, dat zij hierbij op allerlei gevoeligheden en zelfs geïrriteerdheid stuiten: "Waar bemoeien die diakenen zich mee. Met onze geldbesteding hebben ze niets te maken. Ik maak het helemaal zelf uit, hoe ik met m'n bezit omga." Een dergelijke, meestal onuitgesproken, overgevoelighed of geprikkeldheid kunnen diakenen overwinnen door erop te wijzen dat een christen zichzelf onmogelijk als hoogste baas kan beschouwen. God is de uiteindelijke Eigenaar. In ons geld en goed komt Hij dan ook mee met zijn liefde en met zijn geboden. Wie dat erkent, erkent meteen ook het belang ervan dat we openstaan voor de bijbelse boodschap over bezitten en weggeven.

Geraadpleegde literatuur

- Barneveld, J. van (red.), **Genoeg moet ook genoeg zijn**. Theorie en praktijk van het Tear Fund, Kampen z.j.
- Barneveld, J. van, **De Bijbel, werken en het loonzakje** (een uitgave van het Tear Fund), Doorn z.j.
- Barneveld, J. van en O. de Bruijne, **Reizende rentmeesters** (uitgave van het Tear Fund), Doorn z.j.
- Boermans, A. (red.), **Bewaar de aarde**. In het perspectief van de World Conservation Strategy, Amsterdam 1981.
- Bornhäuser, K., **Der Christ und seine Habe nach dem Neuen Testament**, Gütersloh 1936.
- Bornhäuser, K., **Studien zum Sondergut des Lukas**, Gütersloh 1934.
- Dake, H.Th. (red.), **Door het oog van de naald**. Een hulp bij het denken over en oefenen van een nieuwe levensstijl (een uitgave van de Centrale voor Vormingswerk), Driebergen z.j.
- Goudzwaard, B., **Genoodzaakt goed te wezen**. Christelijke hoop in een bezeten wereld, Kampen z.j.
- Lindijer, C.H., **De armen en de rijken bij Lucas**. 's-Gravenhage 1981.
- Nijkamp, P., **Naar een maatschappij zonder toekomst**, Groningen 1976.
- Nijkamp, P., **Herfsttij der vooruitgang**, Groningen 1980.
- Nijkamp, P. e.a., **Inkomen en tijd** (een GSEV-uitgave), Groningen z.j. (1974).
- Popta, K.B. van, **De onbeheerste welvaartsmaatschappij**. Enkele opmerkingen naar aanleiding van F. Hirsch, Social Limite to Growth, in: Radix, 7^e jrg. no. 1, januari 1981, pag.41-77.
- Roscam-Abbing, P.J. ., **Ethiek van de geldbesteding**, 2^e druk Nijkerk 1965.
- Sider, R.J., **Rijke christenen in een tijd van honger**, Hoornaar z.j.
- Sider, R.J. (red.), **Living more simply**. Biblical Principles and Practical Models, London 1980.
- Veenhof, C. en J. H. Veenkamp, **Om wel te doen** (een uitgave van de Centrale Diaconale Conferentie), z.p./z.j. (1953).
- Vries, J. P. de, **Omgaan met het aardse goed** (een GSEV-uitgave), Groningen 1982.
- Vrieze, M., **Eigendom** (een GSEV-uitgave), z.p. 1954.
- White, J., **The Golden Cow**. Materialism in the Twentieth Century Church, London 1979.
- Rijken en armen ontmoeten elkaar**. Bezinning over christelijke hulpverlening in de derde wereld (een uitgave van het Tear Fund), Doorn z.j. 70